

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ**

**Fakulta humanitních studií**

**Institut mezioborových studií Brno**

**Příliš mnoho demokracie?**

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**Vedoucí bakalářské práce:  
doc. PhDr. Eduard Radvan, CSc.**

**Vypracoval:  
Martin Sešina**

**Brno 2007**

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Příliš mnoho demokracie?“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 22.04.2007

.....  
Martin Sešina

## **Poděkování**

Děkuji panu doc. PhDr. Eduardu Radvanovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Martin Sešina

# OBSAH

|  |           |
|--|-----------|
| <b>Úvod</b>  | <b>4</b>  |
| <b>1. Demokracie: základní pojmy a charakteristiky</b> | <b>5</b>  |
| 1.1 Pojem demokracie                                   | 5         |
| 1.2 Vznik demokracie                                   | 6         |
| 1.3 Znaký a principy demokracie                        | 7         |
| 1.4 Druhy demokracie                                   | 8         |
| 1.5 Proč demokracie?                                   | 13        |
| 1.6 Může být demokracie funkční?                       | 16        |
| 1.7 Demokracie podle Havla a Klause                    | 18        |
| <b>2. Budoucnost svobody</b>                           | <b>21</b> |
| 2.1 Postavení demokracie v současném světě             | 22        |
| 2.2 Cesta dlážděná omyly                               | 26        |
| 2.3 Neliberální demokracie                             | 27        |
| 2.4 Islám a demokracie                                 | 29        |
| 2.5 Příliš mnoho dobrého                               | 32        |
| 2.6 Smrt autorit                                       | 33        |
| 2.7 Jednapadesátý stát                                 | 35        |
| <b>3. Svoboda a rizika demokracie</b>                  | <b>37</b> |
| 3.1 Svoboda  | 37        |
| 3.2 Slabé stránky demokracie                           | 38        |
| 3.3 Média – hrozba demokracie                          | 39        |
| 3.4 Výchova k demokracii                               | 41        |
| <b>Závěr</b>   | <b>45</b> |
| <b>Resumé</b>  | <b>47</b> |
| <b>Anotace</b>   | <b>48</b> |
| <b>Seznam použité literatury</b>                       | <b>49</b> |

# Úvod

Jedním z vážných problémů, které se dnes často diskutují, je otázka demokracie. Objevují se názory, že „příliš mnoho“ demokracie znemožňuje řešení akutních problémů, ale i názory opačné. A přesně tyto spory mne vedly k volbě tématu této bakalářské práce.

Jejím cílem je analýza demokracie a svobody. V prvních kapitolách bych se chtěl podrobně věnovat analýze demokracie. Pokusím se vymezit základní pojmy, druhy, znaky, charakteristiky a přívlastky demokracie. V hlavní části textu se pokusím o kritickou analýzu kritiky demokracie v knize amerického neokonzervativního politologa Fareeda Zakarii: „Budoucnost svobody“. V závěrečné kapitole bych chtěl popsat možné důsledky neokonzervativního pojetí svobody a poukázat na odtud plynoucí rizika pro demokracii. Dále naznačím, jak může sociální pedagogika přispět k chápání demokracie, demokratizačních procesů a k přijetí demokratických idejí, ideálů a hodnot.

Při naplnění všech těchto úkolů se opírám o obsahovou analýzu dostupných informací, konfrontací názorů jednotlivých autorů na daný pohled, jejich přístupů a osobním hodnocení.

# 1. Demokracie: základní pojmy a charakteristiky

## 1.1 Pojem demokracie

Co znamená slovo „demokracie“? Lidé mají různé představy, když slyší slovo „demokracie“. Slovo demokracie pochází z řeckého slova demokratia (demos – lid, kratein – vládnout). Jde tedy o formu politického zřízení, ve které je zdrojem veškeré moci lid. V obecné formě demokracie se menšina v rámci daných politických organizačních struktur podřizuje rozhodnutí většiny a tato většina je zároveň zavázána k respektování nezadatelných práv menšiny.<sup>1</sup>

Demokracie je v podstatě vláda lidu. Je to státní forma umožňující účast všech občanů na správě a řízení státu buď přímo (přímá demokracie), nebo prostřednictvím volených zástupců (zastupitelská demokracie). Např. Salvator de Madariaga<sup>2</sup> vidí demokracii takto „Demokracie je státní forma s nejnižší hladinou hluku“.<sup>3</sup> Ralph Waldo Emerson<sup>4</sup> mluví o demokracii zase takto „Demokracie je vláda tyranů korigovaná novináři“.<sup>5</sup>

Americký prezident Abraham Lincoln<sup>6</sup> v roce 1863 v gettysburském projevu vymezil demokracii jako „vládu lidu, prostřednictvím lidu a pro lid“ (government of the people, by the people and for the people).

---

<sup>1</sup> srov. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Demokracie>

<sup>2</sup> Salvator de Madariaga byl španělský diplomat a jeden z liberálních myslitelů.

<sup>3</sup> <http://citaty.kukulich.net/temata/demokracie>

<sup>4</sup> Emerson Ralph Waldo - amer. myslitel, esejista, básník, (1803 – 1882). Zakladatel amer. transcendentalismu, jež vytvořil pod vlivem něm., angl. a indické filosofie. Podstatou byla víra v duchovní princip vesmíru a v morální zodpovědnost jednotlivce, jež našla ohlas zejména jako alternativa křesťanství. (<http://cs.wikipedia.org>)

<sup>5</sup> <http://citaty.kukulich.net/temata/demokracie>

<sup>6</sup> Abraham Lincoln (1809 – 1865) byl 16. prezidentem USA (v letech 1861 – 1865) a prvním prezidentem z řad Republikánské strany. Za americké občanské války vedl severní státy. Narodil se jako syn farmáře a dělníka Thomase Lincolna. Navzdory velkému majetku a různým vedlejším příjmům svého otce vyrůstal chudě v rodině. Několikrát se stěhovali, až se nakonec usadili v okrese Macon v Illinois. Ani ne 10-letého Abrahama připravila zákeřná malárie o matku. Jeho otec se po čase usadil v Indianě a Lincoln se brzy vydal vlastní cestou. Už od svých čtrnácti let si začal vydělávat na živobytí. Byl dřevorubcem, lodivodem, lovcem, vojákem, poštmistrem a pomocníkem v obchodě. Měl tu nejtvrďší školu - školu života. Tomuto ctižádostivému mladíkovi to však nestačilo a tak se začal sám vzdělávat. V New Salemě si pronajal obchod. Díky své velké zálibě knihám, si získal pověst vzdělaného člověka a jeho popularita začla růst, když se na něho lidé začali stále více obracet kvůli svým sporům. Jeho moudré rozhodování ho dovedlo až k tomu, že se vzdal svého obchodu a začal se ucházet o křeslo v illinoiském kongresu. (<http://cs.wikipedia.org>)

Zmíněné tři lincolnovské složky lze rozvést následovně:<sup>7</sup>

- 1) „vláda lidu“ je moc lidu, a to nejenom v tom smyslu, že zahrnuje celý lid, ale rovněž proto, že získává legitimitu díky podpoře lidu (vláda se souhlasem lidu);
- 2) „vláda prostřednictvím lidu“ tento termín lze chápat ve smyslu výkonu moci lidem, tj. ve smyslu široké účasti lidu na procesu vládnutí.
- 3) Výraz „vláda pro lid“ znamená, že se její představitelé snaží působit pro společné blaho všech lidí a zajištění práv jednotlivců.

## 1.2 Vznik demokracie <sup>8</sup>

V klasickém Řecku kolem roku 500 před Kristem a později v Římě se poprvé vytvořily systémy vládnutí, které umožnily účast značného počtu občanů na rozhodování a jež přitom stály na tak pevných základech, že vydržely po celá staletí. Byli to s největší pravděpodobností právě Athéňané, kdo razil termín „demokratia“. Slovem demokratia Athéňané i další Řekové označovali způsob vlády v Athénách a v mnoha dalších řeckých městech. Řecko se skládalo z několika stovek nezávislých měst, z nichž každé bylo obklopeno venkovskou krajinou. Nejslavnějším městským státem klasického období i dob pozdějších byly Athény. Mezi řeckými demokraciemi byla athénská zdaleka nejvýznamnější a ve své době i dnes nejznámější. Nejvíce ze všech ovlivnila politickou filosofii a v průběhu historie často sloužila jako zářný příklad podílu občana na moci, nebo-li řečeno jinými slovy, jako vzor participační demokracie.<sup>9</sup> Přibližně ve stejné době, kdy v Řecku začala vláda lidu, se objevil podobný způsob vládnutí i na Apeninském poloostrově ve městě Řím. Římané nazvali svůj systém republikou. Toto označení vzniklo složením slov res (věc, záležitost) a publicus (veřejný). Volně přeloženo, republika je státní zřízení, v němž rozhodnutí o věcech náleží lidu.<sup>10</sup> Římská republika existovala mnohem déle než athénská demokracie a déle, než trvá kterákoli ze současných moderních demokracií.

---

<sup>7</sup> srov. HLOUŠEK, V., KOPEČEK, L. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie. 1. vyd. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, 2003, s.15.

<sup>8</sup> srov. DAHL, R. O demokracii: průvodce pro občany [Přel. Foltýn, J.] 1. vyd., Praha: Portál, 2001, s.16-21.

<sup>9</sup> Řecké pojetí demokracie bylo založeno na zapojení všech právoplatných občanů do správy věcí veřejných. Právo podílet se na vládě bylo omezeno pouze na muže.

<sup>10</sup> Stejně jak v Athénách, i zde bylo právo podílet se na vládě omezeno na muže. Stejný stav panoval i v pozdějších demokraciích a republikách až do 20.století.

### 1.3 Znaky a principy demokracie

Pro bližší přiblížení pojmu demokracie připomeňme její znaky a principy. Internetová mezinárodní encyklopedie Wikipedie je uvádí takto:<sup>11</sup>

#### Znaky demokracie

- Všeobecné a rovné zajištění tradičních lidských práv.
- Ochrana menšin (a jejich práv) a umožnění jejich integrace (zapojení do většinové společnosti).
- Dělbba moci na legislativu (zákonodárství), exekutivu (výkonnou moc) a justici (soudnictví), byť v kontinentálním modelu není exekutiva od legislativy oddělena, neboť je jí podřízena. To neplatí v USA, kde je plná dělbba moci. Justice ale musí být oddělena od exekutivy – není na ní nezávislá. Exekutiva je vázána odpovědností lidu – buď přímo (v systému přímé demokracii), nebo nepřímo – přes zákonodárny sbor.
- Právní stát: znakem demokracie jsou spravedlivé (legitimní) zákony a účinné prosazování jejich dodržování.
- Transparentnost: k demokracii patří průhlednost rozhodování, přehledné financování, účinný veřejný dozor nad státní mocí a použitím jí svěřených prostředků.
- Účinná a informovaná veřejná diskuse – demokracie je charakteristická nejen svobodnými a nezávislými médii, ale i kulturou.
- Rovnost šancí každého, bez ohledu na jeho původ (např. rovný přístup ke vzdělání, právní ochrana rovných a spravedlivých podmínek v podnikání).
- Zajištění sociálních podmínek pro důstojný život všech.

---

<sup>11</sup> srov. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Demokracie>



## **Principy demokracie**

Pod pojmem principy demokracie rozumíme zásady a pravidla demokracie. Jedná se o tyto principy:

- Držitelem moci je dohodnutým způsobem určená většina
- Periodické volby
- Povinnost odevzdat moc po uplynutí volebního období
- Nezměnitelnost délky období
- Ochrana politické menšiny

### **1.4 Druhy demokracie <sup>12</sup>**

Demokracie lze rozdělit na dvě základní skupiny. Na demokracii zastupitelskou (nepřímou) a demokracii přímou nebo-li participační.

- **Demokracie zastupitelská**

Koncepce zastupitelské (nepřímé) demokracie vychází z předpokladu, že občané nevykonávají moc přímo, ale prostřednictvím volených zástupců, kteří reprezentují jejich zájmy. Základními instituty zastupitelské demokracie jsou parlament, politické strany, volený (reprezentativní) poslanecký mandát a všeobecné volební právo. Model zastupitelské demokracie se stal základem prakticky všech současných západoevropských demokracií s výjimkou Švýcarska.

---

<sup>12</sup> srov. HLOUŠEK, V., KOPEČEK, L. Teorie, modely, podmínky, nepřítelé a perspektivy demokracie. 1. vyd. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, 2003, s.24-29.

- **Demokracie přímá neboli participační**

Přímá demokracie je založena na zapojení všech občanů do správy věcí veřejných. Občané přímo přijímají politická rozhodnutí existující v praxi jen formou referend (např. shromáždění ve švýcarských kantonech), nebo iniciativ (např. petice, Děkujeme, odejděte).

Autor knihy *Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie* Hloušek, hovoří i o dalších typech demokracií např. o:

- **Většinové (majoritní) demokracii**

Charakteristickým znakem tohoto typu demokracie je to, že užívá v praxi některých mechanismů přímé demokracie za účelem prosazení většinového rozhodnutí lidu.

- **Pluralitní (konsensuální) demokracie**

Politické rozhodování v pluralitní demokracii je výsledkem sporu a dohody zúčastněných skupin či jednotlivců. Podíl na rozhodování mají i nepřímo zúčastněná zájmová a nátlaková hnutí.

- **Konsociační demokracie**

V konsociační demokracii je rozhodování uskutečňováno skrze dohodu úzkých a uzavřených zájmových skupin.

- **Protektivní demokracie**

Tento typ demokracie vychází z Lockových<sup>13</sup> myšlenek o odpovědnosti vlády za ochranu přirozených práv občanů, přičemž má silně individualistický charakter (klíčovým zájmem je zde zajištění svobody člověka). K jejím základním prvkům patří dělba moci, garance politických práv občanů, ochrana práva soukromého vlastnictví, tržní ekonomika, separace státu od občanské společnosti.

- **Vývojová demokracie**

Vývojová demokracie se od protektivní koncepce výrazně liší zejména svým důrazem na rovnost občanů, která má doplňovat lockovský liberalismus kladoucí důraz na svobodu individua. To má umožnit harmonický rozvoj lidské osobnosti a současně i celé společnosti. Předpokladem k zajištění rovnosti ve společnosti je ovšem výrazně aktivnější role státu.

- **Legální demokracie**

Legální demokracie představuje další silně kritický neoliberální proud demokratické teorie, který se zformoval v 70. a 80. letech 20.století. Byl spojen s vzestupem neoliberální politiky (především Margaret Thatcherové ve Velké Británii a Ronalda Reagana ve Spojených státech). Neoliberálové (někdy také označovaní termínem „Nová pravice“) kritizují přílišnou expanzi sociálního státu v soudobých liberálních demokraciích, která podle nich ohrožuje lidskou svobodu. Východisko hledají

---

<sup>13</sup> John Locke (1632 – 1704) byl anglický filosof. Studoval přírodní vědy, medicínu a státovědu v Oxfordu. V letech 1667–1675 pracoval jako domácí učitel, rádce a lékař lorda Shaftesburyho. Čtyři roky strávil ve Francii (1675–1679) a pět let v Holandsku (1683–1688). Po nástupu Viléma Oranžského na anglický trůn, v letech 1689–1700 byl ve státních službách – jako komisař pro obchod a kolonie. Locke je představitelem novověkého britského empirismu a jedním ze zakladatelů liberalismu. Kriticky se staví proti Descartovi – odmítá jeho učení o vrozených idejích a tvrdí, že rozum je původně tabula rasa, nepopsaná deska, do které se teprve dodatečně obtiskují zkušenostní dojmy. Byl zastáncem individuální výchovy a výuky. Poznání je tak podle Locka celé empirické – "nic není v rozumu, co předtím nebylo ve smyslech". Teprve nahlížením smyslových dojmů vytváří rozum ideje – dvojitým způsobem: 1. smyslovým vnímáním vyvolaným působením vnějších objektů (sensation), 2. vnímáním vnitřním (reflexion). V první fázi jsou vytvořeny jednoduché ideje s kvalitami primárními (odpovídajícími objektivnímu stavu předmětu: tvar, pohyb) a s kvalitami sekundárními (vznikajícími až působením našich smyslů: barva, chuť). V druhé fázi pak rozum z jednoduchých idejí vytváří ideje složené (substance, mody a relace). Lockova politická filosofie je založena na teorii společenské smlouvy – stát vzniká z vůle původně svobodných a vzájemně si rovných individuí jako garant jejich přirozených práv. Pokud panovník smlouvu poruší, může být lidem svržen. Cílem lidského jednání má přitom být dosažení obecného blaha prostřednictvím individuálního uspokojení. (<http://cs.wikipedia.org>)

v omezení funkcí státu na nejnútnejší minimum. Základní ochranu občana má poskytovat vláda zákona (odtud legální demokracie), která má zajistit, aby donucovací funkce vlády byla přísně omezené na prosazování jednotlivých zákonných pravidel.

- **Pluralitní liberální demokracie**

K dalším významným proudům demokratické teorie patří pluralismus. Jeho základní výchozí premisou je úvaha, že v každé demokratické společnosti existuje mnoho center nejenom politické, ale např. i ekonomické moci představovaných nejrůznějším skupinami. Tyto skupiny jsou propojeny předivem různých vazeb, ale i konfliktů. Ve společnosti tak funguje celá řada kooperujících, ale i soupeřících skupin, přičemž každá prosazuje méně či více úspěšně své zájmy. Jejich soupeření přitom zabraňuje monopolizaci politického prostoru a současně napomáhá fungování a udržení pluralitního liberálně demokratického politického systému.

- **Demokracie parlamentní a demokracie prezidentská**

Pro diferenciaci těchto dvou typů demokracie je klíčová otázka způsobu dělby moci ve státě a s tím propojená povaha vzájemných vazeb a závislostí mezi ústavními institucemi (především mocí výkonnou a zákonodárnou). V parlamentní demokracii vzniká vláda převážně z parlamentu při volbách (CZE, NSR, GBR).

Prezident (hlava státu) má spíše formální pravomoci. V prezidentské demokracii je prezident volen přímo a vládu si sestaví sám (USA, FRA, POL, RUS). Oddělení státní moci od moci legislativní je zde tedy výrazné.

- **Deliberative demokracie**

Tento typ demokracie bývá někdy nazýván upovídáná demokracie. Jde o termín používaný politickými teoretiky, např. Jonem Elsterem, Jürgenem Habermasem, Joshua Cohenem a Dennis Thompsonovou. Ti všichni zdůrazňují, že systém politických rozhodnutí musí být založen na nějakém kompromisu, na shodě rozhodování, přičemž všichni členové této demokracie respektují každého. Deliberative demokracie je obvykle spojována s levicovou politikou a často rozpoznává střet zájmů mezi občanem a skupinou, která organizuje rozhodnutí.

- **Elektronická demokracie**

Elektronická demokracie je termín, který díky novým technickým možnostem otevírá prostor k větší informovanosti občanů a umožňuje občanům účastnit se politického rozhodování. Elektronické hlasování všech občanů pak zajistí návrat k starořeckému ideálu vlády lidu. Tato vize elektronické demokracie ovšem narazila na poměrně ostrou kritiku. Ta upozorňuje především na to, že tento způsob rozhodování může snadno sklouznout do populistického plebiscitu. Navíc i dobře informovaný občan je snadno ovlivnitelný a současně náchylný k unáhlenému rozhodování, což může být nebezpečné pro rozhodovací proces.

### **Další použití termínu demokracie:<sup>14</sup>**

Slovo demokracie mají v názvu i některé politické myšlenkové směry. Např. Křesťanská demokracie, která je reprezentovaná lidovými stranami. V podstatě jde o konzervativní proud pravého středu, který vychází z tradičních křesťanských, zejména katolických hodnot, jako je např. umírněná a sociální tržní ekonomika. Jiným pohledem může být termín sociální demokracie, který označuje levicový politický směr prosazující sociální stát, ve kterém jsou tržní mechanismy podřízeny státní sociální politické koncepci.<sup>15</sup>

---

<sup>14</sup> srov. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Demokracie>

<sup>15</sup> Sociální demokracie je tradiční označení demokratických levicových stran v germánských zemích, v románských zemích se jim naproti tomu obvykle říká socialistické.

## 1.5 Proč demokracie?

Už prosté vymezení pojmu demokracie a jejich typů odpovídá na otázku „Proč demokracie“. Podle Roberta Dahla má demokracie následující kladné důsledky:<sup>16</sup>

- Zabraňuje vzniku tyranie
- Zajišťuje základní práva
- Zajišťuje všeobecnou svobodu
- Umožňuje lidem aby rozhodovali sami o sobě
- Umožňuje mravní samostatnost
- Umožňuje rozvoj člověka
- Chrání základní osobní zájmy lidí
- Zajišťuje politickou rovnost

Moderní demokracie kromě toho:

- Usiluje o mír
- Usiluje o prosperitu

Shrneme-li všechny tyto „výhody demokracie“ můžeme konstatovat, že demokracie brání tomu, aby se k moci dostali krutí a nemravní autokraté. Ve skutečnosti prakticky každý zákon a každé politické rozhodnutí, ať už jsou přijaty demokratickou většinou nebo osvíceným diktátorem, nutně někoho poškodí. Jednoduše řečeno není možné zajisti, aby státní moc vytvářela jen takové zákony, které by nebyly v rozporu se zájmy ani jednoho z občanů. Takový požadavek nemůže splnit žádný vládní systém, dokonce ani systém demokratický. Problém je tedy pouze v tom, zda v dlouhodobé perspektivě demokratické postupy poškozují základní práva a zájmy občanů méně než jakékoliv alternativní postupy nedemokratické.

---

<sup>16</sup> srov. DAHL, R. O demokracii: průvodce pro občany. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s.46-133.

Např. podle W.Churchilla<sup>17</sup> není „demokracie“ sice žádný optimální způsob vlády, ale žádný lepší neexistuje.<sup>18</sup> Už jenom díky tomu, že demokracie nepřipustí, aby se k moci dostala na zákony nedbající autokracie a proto je demokracie lepší než kterýkoli ze systému nedemokratických.

Podle Roberta Dahla demokracie zajišťuje občanům řadu základních práv, které nedemokratické systémy nezajišťují a ani zajišťovat nemohou. Dále uvádí, že demokracie není jen procesem vládnutí. Vzhledem k tomu, že nezbytnými prvky fungování demokratických politických institucí jsou občanská práva, je demokracie už svou podstatou také soustavou těchto práv. Občanská práva jsou jedním ze základních pilířů demokracie.

Práva jsou neodmyslitelnou součástí demokracie a musejí být občanům skutečně dostupná. Pouhý písemný slib demokratických práv i když má podobu zákonů, nebo je dokonce i součástí ústavy, sám o sobě nestačí. Je nutné, aby tato práva byla účinně uplatňována a aby byla k dispozici v reálném každodenním životě. Pokud tomu tak není, nejedná se o skutečnou demokracii. V demokracii jsou nezbytné instituce, které umožňují využívání demokratických práv a současně tyto práva chrání.

## Výhody demokracie

Není možné žádat od jakéhokoli způsobu vládnutí, včetně demokratického, příliš mnoho. Ani demokracie nemůže zajistit, aby všichni občané v ní žijící byli šťastní, úspěšní, zdraví, moudří, mírumilovní a spravedliví. Takové cíle nejsou v silách žádného režimu, a tedy ani režimu demokratického.

---

<sup>17</sup> Sir Winston Leonard Spencer-Churchill (1874 –1965) byl britský politik, premiér Spojeného království v letech 1940–1945. Také spisovatel (Nobelova cena za literaturu 1953), historik, žurnalista, voják a zákonodárce. Je považován za jednoho z nejvýznamnějších státníků 20. století. Churchillovo celé jméno znělo Winston Leonard Spencer-Churchill, ale po vzoru svého otce Lorda Randolpha Churchilla ve veřejném životě užíval jen příjmení Churchill. Jeho knihy vycházejí pod jménem Winston S. Churchill nebo Winston Spencer Churchill, protože pod jménem Winston Churchill publikoval již jiný autor. Winston Churchill byl již od mládí plodným spisovatelem. V obdobích, kdy nezastával žádný politický post, považoval sám sebe za profesionálního spisovatele, který se také zabývá politikou. Psaní mu také poskytovalo nutné finanční prostředky, protože i přes svůj aristokratický původ nebyl bohatý a na druhou stranu byl zvyklý na určitý životní standard. Jeho finanční situaci také nepomohly příliš časté neúspěšné investice. Některá jeho díla (např. Dějiny anglicky mluvících zemí) vznikly převážně kvůli tíživé finanční situaci. Psal i historická díla, na kterých je ovšem vidět, že nebyl profesionálním historikem (např. ho nezajímaly sociální nebo ekonomické dějiny, vlastně se jednalo hlavně o politické a vojenské dějiny, kde Angličané hráli hlavní roli). Jeho historické práce týkající se dějin jeho rodiny nebyly vždy objektivní. (<http://cs.wikipedia.org>)

<sup>18</sup> srov. <http://citaty.kukulich.net/temata/demokracie>

Také moderní demokracie trpí mnoho chybami, nedostatky a přes všechny její vady nesmíme nikdy ztrácet ze zřetele její výhody, které ji činí přitažlivější než jakoukoli její uskutečnitelnou alternativu. Robert Dahl uvádí ve své knize „O demokracii“ následující výhody demokracie:<sup>19</sup>

- 1) Demokracie pomáhá zabránit nadvládě krutých a mravně zvrácených autokratů.
- 2) Demokracie zajišťuje občanům řadu základních práv, která státy nedemokratické nezajišťují ani zajišťovat nemohou.
- 3) Demokracie poskytuje občanům mnohem širší rozsah osobní svobody než jakýkoli jiný režim.
- 4) Demokracie pomáhá lidem chránit jejich vlastní základní zájmy.
- 5) Jen demokratický způsob vládnutí může v maximální míře zajistit možnosti využití svobody sebeurčení, to znamená žít podle zákonů, jež si člověk sám zvolí.
- 6) Jen v demokracii je možné získat maximum příležitostí k uplatnění mravní odpovědnosti.
- 7) Demokracie ve srovnání s jakoukoli proveditelnou alternativou vládnutí mnohem více pečuje o rozvoj lidské osobnosti.
- 8) Jen tehdy, když se vládne demokraticky, je možno dosáhnout relativně vysokého stupně politické rovnosti.
- 9) Moderní zastupitelské demokracie proti sobě neválčí.
- 10) Země s demokratickým způsobem vlády bývají bohatší a úspěšnější než země, kde se vládne nedemokraticky.

Díky všem těmto výhodám je demokracie pro většinu lidí mnohem lepší volbou než jakýkoli jiný dosažitelný systém. Zajišťuje totiž svobodné, spravedlivé a časté volby, svobodu projevu, alternativní zdroje informací, svobodu shromažďování a sdružování a občanství zahrnující všechny dospělé lidi. To vše je možné ovšem pouze tehdy, pokud existuje kontrola volených činitelů nad armádou a policií, pokud je demokracie v zemi opravdu silná a pokud nejsou žádné nepřátelské zásahy zvenčí. Příznivé podmínky pro demokracii jsou: moderní tržní ekonomika, moderní společnost a také slabý subkulturní pluralismus.

---

<sup>19</sup> srov. DAHL, R. O demokracii: průvodce pro občany. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s.46-133



## 1.6 Může být demokracie funkční?<sup>20</sup>

V poslední době vychází celá řada knih, které poukazují na nedostatky demokracie. Ve vznikajících demokraciích může také docházet ke genocidě. Lidé přestávají chodit k volbám a v mnoha zemích klesá i počet členů politických stran. Jiní se ptají, zda je demokracie vůbec slučitelná s volným trhem a se svobodou. Pak ovšem zde vzniká otázka zda může být demokracie funkční.

Touto otázkou se také zabýval redaktor internetového deníku Britské listy. Autor článku: „Může být demokracie funkční“ uvádí, že staromódní autokracie jsou většinou stabilní, stejně jako zralé demokracie. V zemích, kde se lidé najednou dostanou k moci, bývá jejich energie často zaměřena proti nepopulárním menšinám, jako jsou Tamilové ve Srí Lance, Tutsiové ve Rwandě či katolíci v Severním Irsku. Britské listy uvádí, že podle zprávy lidskoprávní organizace Human Rights Watch došlo k řadě mezinárodních konfliktů začátkem tohoto desetiletí, od Arménie až po Indii a po Turecko a vždy v zemích, kde se nedávno konaly demokratické volby. Autor tohoto článku se zmiňuje o Fareedu Zakariovi, který argumentuje ve své knize The Future of Freedom (Budoucnost svobody), že by měl Západ podporovat svobodu a nikoliv demokracii. Teprve když budou lidská práva a svobody v dané zemi pevně zakořeněny, je možno doufat, že budou demokraticky zvolené vlády jednat slušně.

S ohledem na funkčnost demokracie však existují i další otázky. Co to znamená "people's power"? Je to opravdu moc? A mají ji opravdu občané? Autor článku „Může být demokracie funkční“ dále popisuje, jak radikální britský teoretik John Dunn argumentuje, že svobodné volby jsou dnes jen chabým odvarem toho, čím demokracie kdysi byla a čím by mohla být znovu. Na druhé straně britské listy uvádí varování historika maďarského původu Johna Lukacse, že lidová suverenita může vést k populismu a nacionalistickému šovinismu, což napsal v deníku Financial Times Geoff Mulgan, šéf oddělení pro tvorbu politiky v úřadu britského premiéra.

---

<sup>20</sup> srov. <http://www.blisty.cz/2005/5/6/art23240.html>

Britské listy uvádí, že během první poloviny dvacátého století nad demokratiemi většinou vítězily drsnější strany a režimy, které líčily demokratické vlády jako svou podstatou slabé a hádavé. Sovětský svaz energicky falšoval volby v desítkách zemí, zatímco americká "realistická" škola mezinárodních vztahů podporovala často děsivé diktátory jen proto, že byli na straně Západu a nechávala svrhnout ty politiky, kteří na straně Západu nebyli. Dnes to vypadá, že demokracie triumfuje, avšak v teorii i v praxi je demokracie plná rozporů. Stačí například pohlédnout trochu hlouběji na nedávnou ukrajinskou revoluci a objevíme složitou strukturu machinací a mocenských bojů mezi různými elitami. Moderní demokracie se skládá jen z občasné a velmi omezené volby, kdy voliči hlasují o tom, jaká malá skupina politiků bude rozhodovat jménem občanů.

Podle Johna Lukase, autora brilantních knih o Hitlerovi a Churchillovi, je základní chybou demokracie, že lidová suverenita vyvolává celou řadu zel a nakonec ničí civilizaci. Jakmile začnou být politickými suverény všichni řadoví občané, vzniká množství patologických jevů. Nejen pronásledování menšin, ale dochází i k zničení demokracie samotné. V roce 1946 odmítal Hans Kreckler, spoluvůrce německé ústavy, do ní včlenit výrok, že "všechna moc pochází z lidu", a argumentoval, že pokud by byla suverenita občanů absolutní, lidé by se mohli znovu rozhodnout demokracii odstranit a nahradit ji diktaturou. Musejí prý existovat zákony i práva, která omezují nejen stát, ale i občany.

Britské listy dále uvádí, že zakladatelé americké demokracie si byli vědomi nebezpečí, které spočívá v suverenitě lidu, a vypracovali "smíšenou vládu", která měla zabránit populismu. V americké vládě měl být monarchistický prvek zosobňovaný prezidentem, aristokratický prvek představovaný volební kolejí a Senátem a demokratický prvek zastupovaný Sněmovnou reprezentantů. Avšak, podle Lukase, za posledních 200 let aristokratický prvek zmizel a zůstává jen nezdravý populismus. Americká civilizace je dnes charakterizována intenzivním vzrůstem "tělesnosti, vulgárnosti, brutality" a její stát se stal odstrašujícím příkladem nacionalismu v moderním světě, nacionalismu, který je opilý kultem státní vlajky a národní americké výlučnosti.

Demokracie slibovala být otevřenější, přímá, prostá a poctivá, namísto toho se ukázalo, že je často složitá, temná a záměrně manipulativní. Demokracie se především vyvíjí v součinnosti s volným trhem, ale také nyní s obrovsky posílenou mocí moderního státu. Pro většinu vlád je problémem, že jejich autorita je mnohem slabší než jejich moc, a tak se obávají činit složitá nepopulární rozhodnutí například o sociálním zabezpečení či na záchranu životního prostředí.<sup>21</sup>

## 1.7 Demokracie podle Havla a Klause

Diskuse o demokracii se vede i na čelné scéně u nás. Tak např. v hodnoceních domácích politických výkonů Václava Havla zůstává poněkud stranou zájmu jeho zásadní příspěvek do diskuse o povaze demokracie. Také se vytrácí skutečnost, že mnohé, co Václav Havel o demokracii řekl nebo napsal, bylo výsledkem produktivní myšlenkové konfrontace s Václavem Klausem. A protože tato diskuse bezprostředně souvisí s úvahami o demokracii, pokusím se interpretovat tuto diskusi v podání politologa Jiřího Pehe.<sup>22</sup>

V osobách Václava Klause a Václava Havla se střetly dva základní koncepty demokracie, tvrdí Pehe. Liberalismus (Klaus) a komunitarismus (Havel). Zatímco liberalismus klade větší důraz na autonomii jedince a na individualismus, komunitarismus zdůrazňuje občanskou angažovanost, občanské ctnosti a solidaritu. Jde o spor, který zásadně ovlivňuje naše chápání svobody a tedy i demokracie.

Jiří Pehe ve svém článku uvádí, že Alexis de Tocqueville napsal už v první polovině 19. století, že jedinec je tím nejhorším nepřítelem občana. Člověk jako občan usiluje o své blaho skrze blaho obce. Kdežto člověk jako jedinec je v záležitostech, jako jsou veřejné zájmy, obecné blaho nebo spravedlivá společnost, skeptický a opatrný. Růst individualismu, který akcentuje sebestředného jedince na úkor angažovaného občana, je podle Tocquevilla nebezpečím pro demokracii.

---

<sup>21</sup> srov. <http://www.blisty.cz/2005/5/6/art23240.html>

<sup>22</sup> srov. <http://www.pehe.cz/clanky/2003/2003-02-13-hospodarky.htm?p=2>

Jiří Pehe dále popisuje, jak současný kanadský filozof Charles Taylor ve své knize "Etika autenticity" vyvozuje z růstu individualismu chmurné závěry. Podle něj rostoucí individualismus, doprovázený tím, co už Max Weber popsal jako instrumentalizaci rozumu, vede ke ztrátě morálních horizontů, ztrátě smyslu, a nakonec ztrátě svobody.

Ve společnosti, ve které jsou jedinci "uzavřeni v osamělosti svých srdcí", se jen málokdo bude chtít podílet aktivně na vládě lidí sobě samým. Chybí zde občanská angažovanost a to je zdrojem mírného despotismu. "Mírný despotismus" nemusí však vyústit v tyranii. Vláda si může zachovat demokratickou podobu s pravidelnými volbami. Ve skutečnosti však bude vše řízeno "nesmírnou protektorskou mocí", o níž budou izolovaní jedinci pramálo rozhodovat. Pehe tvrdí, že podle Tocquevillova je jedinou obranou výrazná politická kultura, v níž je oceňována občanská participace na různých úrovních činnosti vlády a také v dobrovolných sdruženích. Taylor zase vyzývá k obnovení etické občanské autenticity na úkor lhostejného individualismu a instrumentálního rozumu.

Jiří Pehe tvrdí: „čteme-li tato slova, slyšíme Havla“. Jeho opakované vyzývání občanské společnosti není ničím jiným než varováním, že bez aktivního občanství demokracie nutně zdegeneruje do nesvobody nebo nějaké "mírné despotie". Přijetí angažovanosti však bylo ztíženo tím, že komunistický režim, který se převážně skládal z lhostejných jedinců, naprosto zničil pojem občanství. Soukromá sféra byla zcela kolonizována sférou veřejnou, reprezentovanou mocným státem. Snaha o kolonizaci veřejného prostoru soukromými zájmy (tedy jedinci, nikoliv občany), byla první logickou reakcí na dobu totality. Zde sehrál důležitou roli Václav Klaus, protože jeho liberální vize byla tou nejpřímější cestou, aby se z lidí stala sobecká individua vedená vlastními zájmy, nikoliv občanskými zájmy. Jenomže se to dělo a děje v době rozvinutých demokraciích.

Někteří teoretici, jako jsou Zygmunt Bauman, Gilles Lipovetsky nebo Robert Putnam, mluví o tom, že "soukromé" kolonizuje veřejný prostor, vytlačuje a vyhání vše, co nelze beze zbytku vyjádřit jazykem privátních starostí a cílů.

Pehe ve svém článku dále uvádí, že Lipovetsky dokonce mluví o éře prázdnoty, lhostejnosti a kolektivního narcisismu. Putman pak přímo o hrozivém úpadku občanské společnosti v dnešním USA. Veřejný prostor je ponechán na pospas politikům a virtuální realitě. Bauman a Taylor zase tvrdí, že žijeme v době, kdy novináři zaplňují zlověstně prázdný veřejný prostor virtuálními přízraky, s jejichž pomocí se snaží vyvolat falešnou morální paniku ve společnosti, která je vlastně lhostejná, a která se řídí instrumentálním rozumem zbaveným širší morální vize.

Tyto názory jsou hlavním smyslem Havlových opakovaných varování o nebezpečném samopohybu industriální civilizace. Jeho opakované vzývání morálky v politice a občanské společnosti je pak pokusem vrátit tělu demokracie krevní oběh. Pehe dále uvádí, že už z tohoto důvodu je Havel blíže konceptu tzv. deliberativní demokracie než schumpeterovskému institucionalizovanému střetávání zájmů, o kterém, jako o podstatě demokracie, hovoří často Klaus.

Podle Jiřího Pehe je americký koncept deliberativní demokracie, k níž má blízko i koncept diskursní etiky Jürgena Habermase, v českém prostředí zakotven v Masarykově "demokracie je diskuse", tedy v jednom proudu českého humanismu. Existence této tradice je důležitá, protože strukturovaná demokratická diskuse, která se pracně snaží hledat konsensus, je základním předpokladem pro znovuosídlení veřejného prostoru občany. Aniž by vždy vycházeli z teoretických zdrojů, Havel i Klaus významně pomohli české společnosti v hledání správného modelu demokracie. Těžko bychom našli jinou zemi, kde se mezi dvěma nejvyššími politiky vedl tento typ diskuse. V praxi se zdá, že se nakonec jejich dva odlišné koncepty začínají protínat v podobě kompromisu. A to je koneckonců zcela v souladu s tím, k čemu dospívají i současní přední teoretici liberalismu a komunitarismu.<sup>23</sup>

---

<sup>23</sup> srov. <http://www.pehe.cz/clanky/2003/2003-02-13-hospodarky.htm?p=2>

## 2. Budoucnost svobody<sup>24</sup>

V celém světě se často objevují názory, které demokracii kritizují, protože vede ke globalizaci a zabraňuje šíření svobody. Mezi nejznámější kritiky neliberální demokracie v USA i ve světě patří americký politolog a žurnalista Fareed Zakaria.<sup>25</sup> Fareed Zakaria ve své knize „Budoucnost svobody“ elegantně a pronikavě odhaluje současníkům pravdu, vyslovenou už dříve Aristotelem a Tocquevillem<sup>26</sup>: „demokracie bez regulace podrývá svobodu a vládu práva“.

Budoucnost svobody je jednou z nejdůležitějších knih posledního desetiletí, věnovaných globálním politickým trendům, kde Zakaria předkládá realistický obraz dnešního světa, jehož problémy neřeší pouhé rozšiřování demokracie do všech kontinentů. Poukazuje na historické vztahy, které už většinou nedokážeme vnímat v jejich souvislostech. V této knize nejde však jen o dějinné pozadí, odhalující nejednoznačný vztah demokracie a svobody, ale zejména o to, jak jsou pro svobodu, ale i pro funkční a liberální demokracii důležité právní a ústavní instituce. Na mnoha příkladech ze současnosti dokazuje, že ty jmenované a nevolené bývají mnohdy respektovanější i prospěšnější než ty, které vzešly ze svobodných voleb. Neliberální volební demokracie se tak může stát v jeho pojetí překážkou, která zabraňuje šíření svobody.

---

<sup>24</sup> srov. ZAKARIA, F., *Budoucnost svobody*, 2. vyd., Praha: Academia, 2005, 363 s.

<sup>25</sup> FAREED ZAKARIA (nar. 1964 v Bombaji v Indii) patří mezi nejprominentnější politické komentátory své generace nejen ve Spojených státech, ale i v řadě dalších zemí. V USA žije od svých patnácti let. Po studiu historie na Yalské univerzitě získal doktorát z mezinárodních vztahů na Harvardu. Několik let byl zástupcem šéfredaktora nejvýznamnějšího amerického časopisu věnovaného mezinárodní politice *Foreign Affairs* a v současnosti je redaktorem týdeníku *Newsweek International*. Jeho komentáře a analýzy se často objevují také v denících *Washington Post* a *Wall Street Journal* a v týdeníku *New Yorker*. Jako analytik působí v televizní síti *ABC News*. Časopis *Esquire* ho jmenoval mezi jedenadvaceti nejvlivnějšími lidmi 21. století. Vedle dnes už světově proslulé knihy „Budoucnost svobody“ si uznání odborníků získala i jeho kniha „Od bohatství k moci“, věnovaná roli Spojených států v současném světě. (srov. ZAKARIA, F. *Budoucnost svobody*)

<sup>26</sup> Alexis-Charles-Henri Clérel de Tocqueville (1805 – 1859) byl francouzský sociologický, politický myslitel a historik. Ve 30. letech 19. století podnikl několik cest do Spojených států amerických, aby podrobil důkladné analýze tamní demokracii a srovnal ji se stavem v Evropě. Samotnou sociologii 19. století příliš neovlivnil, ale dnes je mnohými historiky sociologie považován za jednoho z nejvýraznějších klasiků tohoto oboru. Narodil do bohaté šlechtické rodiny ve Verneuil nedaleko Paříže. Oba jeho rodiče byli vězňeni v období porevolučního teroru a část jeho příbuzenstva dokonce toto období nepřežila. Sám se považoval za liberála a monarchistu narozeného do doby, kdy „aristokracie byla již mrtva a demokracie se ještě nezrodila“. Tocqueville absolvoval lyceum v Metz a posléze vystudoval práva na univerzitě v Paříži. Podobně jako jeho otec, stal se i on sám vysokým státním úředníkem: roku 1827 byl jmenován soudním auditorem ve Versailles, kde působil až do roku 1831. Svou první cestu do Spojených států amerických podnikl v roce 1831, oficiálně za účelem zkoumání amerického vězeňského systému. Po návratu roku 1832 nejprve publikoval stručné výsledky své analýzy a posléze se pustil do tvorby obsáhlejšího díla, jež vyústila ve spis: „Demokracie v Americe“, jehož první díl *Politický svět* byl vydán roku 1835. Jeho prvotina byla následována výrazným čtenářským zájmem, kterého Tocqueville dokázal využít pro nastartování své politické kariéry. V roce 1839 byl zvolen poslancem a tento post zastával až do roku 1851, kdy z politiky odešel. (<http://cs.wikipedia.org>)

Knihy „Budoucnost svobody“ byla již mnohokrát podrobena recenzím a kritikám z celého světa. Autorka internetového článku „Recenze – Budoucnost svobody“<sup>27</sup> Leona Šteigrová uvádí, že demokracii, tak jak ji chápe většina lidí, Zakaria specifikuje přívlastky „liberální“ a „ústavní liberalismus“. Právě ústavní liberalismus (liberální demokracie) v sobě nese všechny atributy zaručující svobodu a práva jednotlivce a celé společnosti. Protipólem k tomuto vymezení pak stojí volební demokracie, jež je ve svém důsledku neliberální, neboť dochází k absolutizaci reprezentace většiny bez jakékoli záruky základních práv a svobody. Právě některé svobodné volby vedly k rozšíření a upevnění diktatury. Zakaria se proto zaměřil na rozlišování mezi státy, jež demokracii pouze předstírají, a těmi, které naplňují atributy pojmu liberální demokracie, tj. kontrolu moci vlády, rovnost před zákonem, nezávislé soudy. Podle Zakarii právě statut nezávislého soudnictví nejlépe vystihuje model vlády charakteristický pro Evropu a severní Ameriku, daleko více než jakékoli všelidové hlasování. Autorka internetového článku dále uvádí, že kniha „Budoucnost svobody“ byla původně určena především americkým čtenářům, ale nyní oslovuje celý svět s kladnou kritikou.

## 2.1 Postavení demokracie v současném světě

Knihy „Budoucnost svobody“ je uspořádána do šesti kapitol, které na sebe plynule navazují. Úvodní pasáže obsahují zamyšlení nad pojmem demokracie a jejího postavení v současném světě. Současnost chápe Zakaria jako věk demokracie. Podle jeho přesvědčení demokracie ve světě zvítězila. V roce 1900 neexistoval v žádné zemi politický řád, který bychom mohli dnes považovat za demokracii, a žádná vláda nevzešla z voleb, jichž by se mohli zúčastnit všichni dospělí občané. V současnosti je to pravidlem ve 119 zemích, což je 62% všech zemí světa. Některé státy nepřijaly za své demokratické zřízení, ale i přesto používají její slovník a napodobují její rituály. Pro většinu světa se demokracie stala základem politické legitimacy a proměnila se ze způsobu vlády v životní styl.

---

<sup>27</sup> <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=223>

Důkazy tohoto přesvědčení autor nalézá v přesunu hospodářské moci od malé elitní skupiny směrem ke střední třídě a dále pak v kultuře, která také podstoupila proces demokratizace. Televize, film a populární hudba se přiblížila širší společnosti. Například dříve určoval renomé zpěvačky ten kdo ji obdivoval a dnes je pro její slávu nejdůležitější, kolik lidí ji obdivuje. Kvalita se proměnila v kvantitu. Dalším krokem vpřed pro rozvoj demokracie ve světě byla technická revoluce a rozvoj informačních a komunikačních technologií, rostoucí bohatství střední třídy či prosazení demokratického ideálu na úkor jiných alternativních systémů. Zajímavé je Zakariovo zamyšlení nad vlivem internetu v dnešní společnosti. Zakaria zde cituje slova sloupkaře Thomase Friedmana: „internet je systém, k němuž jsou připojeni všichni, ale pod kontrolou ho nemá nikdo“. Což vznáší otázku, zda se měl internet dostat do rukou veřejnosti. Internet je velkým zdrojem informací a dnešní společnost by se bez něj už neobešla. Dnes ovšem víme, že Usáma bin Ládín pracoval v devadesátých letech na náročném programu biologických zbraní a použil informace a příručky stažené z internetu. Když dnes chceme zjistit, jak vyrobit jedy, jak předělat obyčejné chemikálie na zbraně nebo jak vyrobit takzvanou špinavou jadernou bombu, stačí se připojit k internetu. Také součásti této bomby se dnes dají sehnat daleko snáze než dříve a potřebujeme k tomu jen dobrý vyhledávač.

Další zajímavé zamyšlení přináší Zakariovo uvažování nad oslabením státu z hlediska zaručení bezpečnosti svých občanů. V tomto případě Zakaria hovoří o „demokracii násilí“, tzn. ztrátě státního monopolu na použití síly, jež bylo rozvráceno rozšířením terorismu a jiných ilegálních praktik (ilegální přistěhovalectví, prodej drog) apod. Podle Zakarii je demokratizace násilí jedním ze základních a děsivých rysů dnešní společnosti. Pro autoritu státu dnes představuje největší hrozbu terorismus, ale na ústřední vlády je vyvíjen nátlak ještě mnoha dalšími způsoby. Kapitálové trhy, soukromý byznys, místní úřady, nevládní organizace, to vše získává na síle a podkopává jeho autoritu. Zakaria dále popisuje, že i ve svobodných a regulérních volbách můžou zvítězit rasisté, fašisté a separatisté. Represivní režimy v islámském světě bychom chtěli nahradit demokracií. Ale co když právě „demokracie“ přivede k moci islámskou teokracii? I Adolf Hitler byl zvolen říšským kancléřem ve svobodných volbách. V uplynulých padesáti letech demokracie a svoboda na Západě splynula. Jinde ve světě jsou však tyto dvě věci často odděleny. Demokracie vzkvétá, svoboda nikoli.



Ve většině zemí Západu klesá respekt k politice a politikům na historicky nejnižší úroveň. Vytrácí se morálka, odpovědnost a dobré mravy lidí. Pomalu se demokracie mění v chaos, což někteří politici chápou jako správnou cestu demokracie a svobody a nekladou si zásadní otázky: „Co když se svoboda nerodí z chaosu, ale z určité míry řádu? Co když, jak to v životě často bývá, vodítka a omezení potřebujeme? A co když je svoboda opravdu v bezpečí, jen když jsou tato omezení značně přísná?

Zakaria uvádí, že jeho kniha je voláním po sebeovládání a po obnově rovnováhy mezi demokracií a svobodou. Není sporem s demokracií. Upozorňuje však, že někdy může být demokracie příliš mnoho a jak se říká, příliš mnoho dobrého vede k něčemu špatnému. Demokratická společnost potřebuje nové obranné štíty a nová pravidla, navržená pro moderní dobu a její problémy. Každá taková obnova musí začít návratem k historii, k boji za svobodu a demokracii, který začal na Západě, aby se šířil dál. Chceme-li obnovit věčné hledání života, svobody a štěstí, musíme především obnovit síly, které je vytvořily. „Jen tehdy, když porozumíme minulosti svobody, můžeme napomáhat zajistit její budoucnost“, to jsou slova Fareda Zakarii.

V dnešní době v ČR, ale i v celém světě se většina politiků honí za mocí a bohatstvím. Zájmy společnosti jsou až na posledním místě. A to vše se děje opět „v zájmu demokracie“. Demokracie začíná být příliš mnoho a na druhé straně morálka, čest, odpovědnost a spravedlnost příliš upadá. Lidé chtějí být ve všem příliš svobodní bez odpovědnosti a neuvědomují si odtud plynoucí rizika. Z demokracie se pomalu, ale jistě stává anarchie.

Právě pro dnešní politickou situaci a dobu je velmi výstižné tvrzení bývalého ruského prezidenta Michaiela Sergejeviče Gorbačova, který popisuje demokracii takto: „Demokracie je zákonnost, přísné dodržování zákonů jak mocenskými orgány a organizacemi, tak i všemi občany“.<sup>28</sup> Bez těchto zásad není možné dosáhnout lepší demokracie a situace se bude nadále zhoršovat.

---

<sup>28</sup> <http://citaty.kukulich.net/temata/demokracie>

V první části Zakariovi knihy, která nás uvádí do problematiky chápání klíčových pojmů, se Zakaria věnuje stručné historii lidské svobody. Na určitých příkladech dokazuje, jak protichůdné mohou svoboda a demokracie být. Celá řada nejproslulejších historiků, filozofů či jiných osobností dokazuje, jak v různých historických epochách od antiky až po současnost získávala svoboda a demokracie rozdílný a mnohdy neslučitelný obsah. Zakaria zde např. cituje slova osvícenského filozofa Benjamina Constanta: „svoboda znamenala v antice něco jiného, jednotlivec se podřídil autoritě společenství“.<sup>29</sup> Práva jednotlivce nebyla ani teoreticky nedotknutelná, ani fakticky ochraňovaná. Nezapomínejme, že v Aténách ve 4.století před Kristem, o nichž se říká, že v nich demokracie našla svou pravou podobu, poslalo shromáždění lidu demokratickou volbou na smrt největšího filozofa své doby Sokrata. Sokratova poprava byla naprosto demokratická, nebyla však liberální.

Když Herodotos<sup>30</sup> napsal, že Řekové jsou svobodní lidé, měl na mysli, že nejsou otroky cizích dobyvatelů ani nejsou ovládnáni cizí mocí. Dnes bychom to vyjádřili slovem „nezávislost“. Podle Herodotosova tvrzení by dnes byli svobodní lidé i Severokorejci. Římané zase zdůrazňovali jiný aspekt svobody: „všichni občané mají být před zákonem posuzováni podle stejných měřítek“. Takové pojetí je modernímu západnímu světu mnohem bližší.

Velkou roli v historii sehrála také římskokatolická církev. Někomu se může zdát zvláštní, že příběh svobody začíná právě v katolické církvi. Jako instituce svobodu myšlení nevyznávala a ani neuznávala odlišnosti ve víře. To trvá dodnes. Zejména ve středověku, kdy její moc vzrostla, se stala méně tolerantním, ne-li tyranskou. K potlačení disentu používala někdy odporné metody. Ve 12. století byl papež, pokud šlo o moc a okázalost, roven kterémukoli z evropských panovníků a Vatikán mohl soupeřit s nejimpozantnějšími dvory světadílu.

---

<sup>29</sup> ZAKRIAA, F., Budoucnost svobody, 2. vyd., Praha: Academia, 2005, s.38

<sup>30</sup>Hérodotos byl řecký historik, nazývaný "otcem dějepisu", autor patrně prvních univerzálních dějin světa.

Dále k rozvoji demokracie přispěly důsledky kapitalismu a rozvoj Ameriky jako vzoru pro demokracii. Zakaria zde cituje postřeh Alexise de Tocquevilla, že „Američané mají velkou výhodu, protože dospěli k demokratickému stavu, aniž by museli projít demokratizační revolucí. Rovnoprávní se narodili, a tak se jim nemuseli teprve stát.“ Na demokracii se také podepsala kultura jako osud. Většina zemí třetího světa, které se hned po získání nezávislosti prohlásily za demokracie, jakkoli chudé a nestabilní, se během desetiletí proměnily v diktatury. Žádná země si neumí přidělit novu minulost. Má však v moci proměny své budoucnosti a může napomáhat liberálnímu a demokratickému vývoji.

## **2.2 Cesta dlážděná omyly**

V druhé kapitole Zakaria popisuje cestu dlážděnou omyly. Uvádí, jak ve Vídni v roce 1985 byl demokraticky zvolen starostou ultranacionalista Karel Lueger, který přirovnával Židy k sarančatům, žádal, aby byli rozdraceni v půdě jako hnojivo nebo naloženi na loď a utopeni v moři. Také Hitlerův vzestup poháněla stejná demokratická dynamika, která pomohla k moci Luegorovi. Jak se ukázalo, sama demokracie nevedla v Německu ke svobodě.

Novými demokraciemi po celém světě dnes zmítají podobné otřesy, jaké byly charakteristické pro Vídeň a Berlín během několika prvních desetiletí 20. století. Na liberalismus začali ve třicátých letech dvacátého století útočit zprava fašisté a zleva komunisté, při čemž k jeho zničení často využívali právě demokracie. To co bylo v Evropě na počátku 20. století nejvíce ohroženo, byl liberalismus. Zakaria se obává, aby se v budoucnu historie neopakovala. Lid bude nespokojený s politikou a s kriminalitou a k moci se mohou snadno dostat nedemokratické strany. Politický systém dané země ovlivňuje také stav hospodářství tzv. bohatství národů. Z provedených výzkumů je evidentní, že se liberálními demokraciemi nejlépe daří v zemích s vyšším podílem HDP na obyvatele, resp. že proces zavádění liberální demokracie je úspěšnější právě v zemích s vyšším ukazatelem HDP na obyvatele. Podle Zakarii je v bohaté společnosti demokracie prakticky nesmrtelná. Dvaatřicet demokratických režimů v zemích s průměrným příjmem vyšším než 9000 dolarů ročně

dnes už přežívá dohromady téměř 740 let a žádný z nich dosud nepadl. Naproti tomu v 69 chudších zemí se jich zhroutilo 39, jejich úmrtnost tedy dosáhla téměř 57%. Lze tedy konstatovat, že pokud se o přechod k demokracii pokusí země s hrubým domácím produktem HDP mezi 3000 a 6000 dolary na obyvatele, bude úspěšná. Pak ovšem vzniká otázka: Proč demokracii prospívá bohatství? Odpověď zní: Bez bohatství je chudoba a z toho vzniká násilí. Ale ne každé bohatství je stejné. Liberální demokracii prospívá nejlépe kapitalistické bohatství. Zakaria zde upozorňuje na důležitost rozvoje zdravého podnikatelského prostředí, podporu rozvoje střední třídy, zaručení vlastnických práv, apod. Státy s velkými nalezišti ropy, jež pouze čerpají bohatství z přírodních zdrojů, aniž by přitom věnovaly pozornost modernizaci země a jejímu zdravému vývoji, jsou odkázány k nedemokratickému, resp. neliberálnímu uspořádání jež potlačuje práva široké vrstvy obyvatel.

Snadno získané peníze z bohatství země nenutí vlády, aby od občanů vybíraly daně, které je možné investovat právě tam, kde existuje ekonomická prosperita. To samozřejmě neznamená, že by národy měly toužit po tom, aby byly chudé na přírodní bohatství. Toto bohatství je výhodou, ale v souvislosti s placením daní a když vláda občany zdaňuje, musí jim za to na oplátku poskytovat protislužby, musí se jim zodpovídat a musí zemi dobře spravovat, což vede ke svobodě a zastupitelskému principu. Podle Zakarii tato vzájemná směna zdanění za zastoupení dává vládám v dnešním světě legitimitu.

## 2.3 Neliberální demokracie

Třetí kapitolu knihy autor věnuje nesvobodným demokraciím. Podle autorky internetového článku „Recenze – Budoucnost svobody“<sup>31</sup> Zakaria tuto skutečnost dokazuje na příkladech mnoha zemí, že není tento pojem rozporuplný, ale naopak vystihuje skutečnou podobu některých politických systémů. Pozornost je zpočátku zaměřena na vývoj Ruska a Číny. Autor knihy je skeptický k cestě, jakou si vybralo Rusko, které dle jeho mínění porušuje klíčové aspekty demokratizace při budování ekonomického rozvoje a efektivně fungujících politických institucí. Zakaria zde uvádí,

---

<sup>31</sup> <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=223>

že v Rusku je teoreticky zajištěno více svobod, ale v praxi ovšem porušovaných. Pokud půjde Rusko dál svou cestou k autokracii, bude narůstat korupce zabudovaná do hospodářského i politického systému a Rusko zůstane sice demokratické, ale nesvobodné. Dále uvádí, že historik americké demokracie Clinton Rossiter kdysi napsal: „Amerika by nebyla bez demokracie, demokracie by nebyla bez politiky, politika by nebyl bez stran.“ Toto tvrzení platí nejen v Americe. Bez politických stran se politika mění v hru jednotlivců, zájmových skupin a despotů, což je podle Zakarii přesný popis dnešní ruské demokracie. Vlády, které si uzurpují moc, stát prakticky nikdy dobře nevedou. V této části přináší Zakaria pojem „tyranie většiny“. Popisuje, že demokratický systém mohou zneužívat především zvolení autokraté, a hned na druhém místě sami občané. Autor zde cituje Jamese Madisona, který vysvětluje v Listech federalistů, že „nebezpečí útlaku“ v demokracii pochází od „většiny ve společnosti“. Tocqueville dokonce varuje před „tyranií většiny“, když píše, že „sama podstata demokratické vlády spočívá v absolutní suverenitě většiny“.

Na příkladu řady latinskoamerických, asijských a afrických zemí Zakaria dokazuje, jak je nebezpečné přeceňování institutu voleb. V mnoha zemích byly uspořádány volby po vzoru skutečných liberálních demokracií, které napomohli k legitimizaci vlády autoritářských subjektů. Pro úspěšnou demokratizaci je ovšem mnohem důležitější ustavení dobré vlády tedy vlády založené na premisách ústavního liberalismu, zaručení účinné kontroly moci, zaručení základních práv všem jedincům, fungování politických stran atd. Zakaria upozorňuje na nutnost ochrany práv menšin a prosazení takového systému vlády, kdy menšiny mají možnost se na vládě podílet. Velice nebezpečné pro nehomogenní země jako je dnešní Irák, je prosazení systému „vítěz bere vše“ tzn. západní způsob vlády, kdy o příští vládě může rozhodnout 51% většina. Právě autorův původ a znalost indické zkušenosti s vývojem k demokratickému systému dává čtenáři zajímavý důkaz, že politika v Indii současně s demokratickým systémem přinesla mnohem méně svobody pro občany této země. Zakaria tento názor ilustruje několika úvahami o Indii. Popisuje, jak se o Indii mluví jako o demokratické zemi, ale nahlédneme-li však pod povrch indické demokracie, spatříme mnohem složitější a znepokojivější skutečnost. Indie je dnes sice mnohem demokratičtější než dříve, avšak méně tolerantní, méně nábožensky neutrální, méně liberální a méně ctí zákony. Demokracie zde vzrůstá, ale svoboda se vytrácí

## 2.4 Islám a demokracie

Čtvrtá kapitola Zakariovy knihy je věnována aktuálnímu tématu právě diskutovaném po celém světě. Islámu, muslimským zemím a také otázce jejich přístupu k demokracii a svobodě. Autor tuto kapitolu začíná tím, že upozorňuje na skutečnost, že autokratičtí vládcí zemí s muslimskou většinou jsou sice zkorumpovaní, pronásledují opozici, potlačují lidská práva a vládou tvrdou rukou, avšak na druhé straně jsou mnohem liberálnější než společnost, které vládou a skupiny jež by se chtěly vlády ujmout. Zakaria popisuje, jak Američané a Arabové již dlouhá léta diskutují o lidských právech pro občany arabských zemí. Uvádí, že když prezident Bill Clinton požadoval po palestinském vůdci Jásiru Arafatovi, aby souhlasil s mírovým plánem z Camp Davidu, dojednaném v červenci 2001, poukázal Arafat údajně na to, jaký to bude mít dopad: „Poslechnu-li vás, bude zítra u moci Hamás.“ Zakaria zde tvrdí, že pravdu mohou mít oba (Bill Clinton i Jásir Arafat), ale dnes již víme, že obavy Jásira Arafata byly oprávněné. Dnes je opravdu u moci teroristická organizace Hamás.

Islám má podle autorova mínění silné antiautoritářské rysy. Náboženství lze vykládat mnoha způsoby a hlavně zde neexistuje žádná hierarchie nebo náboženská autorita. K moci se mohou snadno dostat skupiny, které pouze používají svůj výklad náboženství k ovlivnění širokých mas obyvatelstva s ohledem výhradně na vlastní prospěch. Podle Zakarii tedy problém nebude v samotném náboženství muslimů, vždyť také mnoho muslimů na světě žije v demokratických zemích a v čele států s největší populací muslimského obyvatelstva stály ženy ještě dlouho předtím, než to bylo obvyklé například v Evropě. Na druhé straně sehrává islám v arabských zemích velkou roli, je schopný ovlivnit velkou část obyvatelstva ve prospěch určité skupiny, která jej zneužívá pro své potřeby. Zakaria uvádí, že skutečný problém není v samotném islámu, nýbrž na Blízkém východě. Islámský fundamentalismus v rukou určité skupiny osob se stal roznětkou terorismu a diktatury. Např. islamista<sup>32</sup> Bin Ládín zneužívá zfanatizované muslimy k terorismu a nenávisti k západnímu světu. Podle Bin Ládina spočívá problém arabských režimů v tom, že nejsou dostatečně islámské.

---

<sup>32</sup> Za „islamisty“ jsou označováni lidé jako je bin Ládín, který chce využívat islám jako politické ideologie a založit islámský stát řízený přísně podle islámského práva. Shodný význam má termín „islámští fundamentalisté“, i když mnozí badatelé dávají přednost prvnímu označení. (ZAKARIA, F. Budoucnost svobody)

„Muslimové dosáhnou spravedlnosti jedině návratem k islámu“, to káže svým stoupencům. Demokracie je, podle Bin Ládina, západní vynález. Její důraz na svobodu a tolerance vede ke zkaženosti a prostopášnosti.

Islám, stejně jako jiná náboženství, není tím, co stojí v knihách, ale tím, co z něj dělají lidé. Bin Ládin a jemu podobní se snaží svrhnout režimy v arabském světě. Přední světoví specialisté na arabskou politiku tvrdí, že jedním z problémů je, že v islámu chybí hierarchie. Islám nemá žádného papeže ani biskupa, který by vydával dekrety a interpretoval Písmo. Důsledek je pak prostý: každý může kritizovat stát, že je málo islámský. Velkou roli zde také hraje, že se islám dále nevyvíjí a proto se nedá přizpůsobit dnešní době. Není možné se přizpůsobit dnešnímu světu a současně zůstat v historii. Arabská politika se zastavila v čase. Zakaria zde cituje významného teoretika a specialistu na arabskou politiku Elie Kedourieho: „Myšlenka reprezentace, voleb, všeobecného volebního práva, politických institucí regulovaných zákony, které by ustanovilo parlamentní shromáždění, a zároveň myšlenka, že na dodržování těchto zákonů dohlíží nezávislé soudnictví, představa světského státu, to všechno je muslimské politické tradici hluboce cizí.“

Většina Američanů si myslí, že by Arabové měli být vděční Spojeným státům za pomoc ve válce v Perském zálivu, protože tím byl zachráněn Kuvajt a Súdská Arábie. Většina Arabů se však domnívá, že Spojené státy zachránily kuvajtskou a saúdskou královskou rodinu, což je velký rozdíl, tvrdí Zakaria. Ač je to vzhledem k celosvětovému vývoji téměř nepředstavitelné, prakticky všechny arabské státy se vydaly opačným směrem a jsou dnes méně svobodné, než byly před čtyřiceti lety. Něco takového se dá říci jen o málo místech světa. Z tohoto nám vyplývají otázky: Proč se tak děje a z jakého důvodu?

Někteří představitelé boje proti terorismu navrhují zlikvidovat bídu v muslimském světě. Je skutečně nejzásadnějším problémem produkujícím terorismus nenávisť a chudoba? Zakaria s tímto názorem nesouhlasí a tvrdí, že problém této diagnózy spočívá v přehlížení nepohodlné skutečnosti, že síť teroristů netvoří ani chudí ani vykořenění. Představitelé teroristických skupin a jejich přívrženci jsou většinou bohatí a vzdělaní lidé pocházející s bohatých rodin. Líhni teroru je především stát, kam proudil v posledních více než třiceti letech největší příliv bohatství.

Např. z devatenácti únosců čtyř letadel použitých při útocích 11. září pocházelo patnáct ze Saúdské Arábie, která je největším světovým vývozcem ropy. Je dost nepravděpodobné, že by jejich hněv pramenil z bídy. Odtud plyne tvrdí Zakaria, že existuje jiný důležitější hospodářský jev určující míru krize v arabském světě. Problémem je bohatství, nikoli bída. Režimy bohaté na přírodní zdroje se nechťejí rozvíjet ani modernizovat či usilovat o legitimitu. Arabský svět je přímo plakátovou ilustrací teorie států fungujících jako „rentiérské“. Snadno získané peníze neprospívají hospodářské ani politické modernizaci. Jak již Zakaria uvádí v druhé kapitole knihy, nezasloužený příjem zbavuje vládu nutnosti vybírat daně od občanů a na oplátku jim poskytovat odpovědnou, transparentní vládu, která by dokonce hájila jejich zájmy. Dějiny nás učí, že vláda, jež musí zdaňovat své občany, je zodpovědnější a snaží se je zastupovat. Režimy Blízkého východu od svých občanů vyžadují jen málo a na oplátku jim také málo poskytují. Dalším nepříznivým důsledkem příjmů pocházejících z přírodního bohatství je často represivní charakter takové vlády, neboť má dost peněz na armádu a policii.

Podstatou arabského problému je vědomí pýchy dědictví své velké civilizace a odmítání západního pokroku slovy: „nechceme se stát levnými kopiemi Ameriky a Západu“. Arabský svět je dnes zklamán Západem namísto toho, aby byl zklamán svými vůdci. Zakaria v této části knihy popisuje islámskou reformu. Přestože dnešním problémem je arabský svět, a nikoli sám islám, lze hledat řešení také prostřednictvím islámu. Mnozí na Západě, dokonce i někteří muslimové, dokazují, že islámu chybí zřetelně oddělení církve od státu, jeho vlastní reformace, která by mu mohla posloužit podobně jako kdysi Západu. Autor se snaží naznačit, že klíčem k řešení není náboženská, nýbrž politická a hospodářská reforma. Náboženství je dnes na Západě zdrojem duchovní inspirace a ne šablonou ke každodennímu životu.

Fareed Zakaria pak nabízí podnětné myšlenky k budování funkční společnosti a politického uspořádání v současném Iráku. Vybudovat nový Irák považuje Zakaria za obrovský úkol, který si na sebe USA vzaly. Není možné, aby z Iráku Američané rychle odešli, naopak měli by postupně zavádět ústavní liberalismus, přičemž cesta k němu nevede přes urychlené pořádání voleb. Je to běh na dlouhou trať s velkou vytrvalostí. Pokud se situace v Iráku podcení, veškeré vynaložené úsilí bylo k ničemu. Irák by se v demokratických volbách dostal opět do starých kolejí pod vedením jiného



diktátora a v zemi by zuřila občansko-náboženská válka. Světové společenství se bude muset na budování Iráku podílet dlouhá léta. Zásoby ropy mohou být při budování tohoto nového Iráku významnou výhodou pouze v případě, budou-li výnosy z prodeje ropy vynakládány výhradně na smysluplné účely. Zakaria pro Irák dále doporučuje federální uspořádaní zaručující širokou míru autonomie pro rozmanité skupiny, jeř jsou tak typické pro heterogenní iráckou společnost. To znamená, že požaduje detailní rozpracování systému kontroly a rozdělení moci mezi všechny skupiny obyvatelstva. Po několika inspirujících doporučeních k budování demokracie v Iráku, hovoří Zakaria o demokracii takto „Demokracie je dílo, na němž se stále pracuje: ve světě i u nás doma“.<sup>33</sup>

## 2.5 Příliš mnoho dobrého

Pátá kapitola začíná nadpisem „Příliš mnoho dobrého“. Zakaria tvrdí, že většina Američanů ztratila víru ve vlastní demokracii. Když začneme hledat, co se za americkým neklidem skrývá, zjistíme, že potíže americké demokracie jsou v podstatě podobné těm, jimiž procházejí i jiné země po celém světě. Nevyváženost amerického systému přináší více demokracie, ale méně svobody. Washington dnes ovládají lobbující organizované skupiny sledující vlastní zájmy. Autor uvádí, že čím je systém otevřenější, tím snáze do něj pronikají peníze, lobbisté a dokonce i fanatici. Lobbisté a určité skupiny ovládly celý politický systém a politické strany už v Americe dávno ztratily význam. Během poslední generace se natolik demokratizovaly, že je dnes nikdo neovládá. Čím víc budou politické strany upadat, tím víc budou bohatství a sláva prostředkem k vysokému volenému úřadu. Nedostatek moci a odpovědnosti vede k nedostatku respektu. Pak vzniká otázka: Jak fungují a čím se vyznačují politické strany v USA? Jaké síly ovlivňují politické rozhodování a proces vládnutí v USA? Jakou roli hrají v současnosti organizované zájmy a veřejné mínění v USA? Proč většina obyvatel USA neustále vzpomíná na své politické představitele 19. a 20. století? Jakým způsobem americkou společnost proměnila demokratizace? Zakaria odpovídá velmi poučně a inspirativně.

---

<sup>33</sup> ZAKARIA, F., *Budoucnost svobody*, 2. vyd., Praha: Academia, 2005, s.198

Podle autorky internetového článku „Recenze - Budoucnost svobody“<sup>34</sup>, Zakaria pomáhá čtenářům nahlédnout do pravé tváře americké politiky a společnosti. Do kontrastu je zde opět postaveno bezbřehé posilování demokracie, demokratizace institucí ve směru otevírání se veřejnosti a na druhé straně míra svobody jednotlivců a prosperita dané společnosti. S demokratizací se mění role elit jak ve světě tak v Americe. Američané o elitách velmi neradi mluví. Už samo slovo elita jim připadá snobské a jejich uchu zní neamericky. Ve skutečnosti však Amerika vždy měla své elity, ono malé procento obyvatel, které ovládalo většinu významných institucí.

## 2.6 Smrt autority

Staré elity byly uzavřenou společností danou rodem, krevní spřízněností a etnickým původem. Dnešní Amerika je demokratičtější, lidé se dostávají nahoru pomocí peněz, svými schopnostmi nebo prostě tím, že se proslaví, což je jistě lepší a otevřenější proces výběru. Problém je však v tom, že staré elity byly společensky zodpovědnější, částečně i díky tomu, že na rozdíl od těch dnešních jejich postavení nikdo neohrožoval. Nové elity jsou však mnohem otevřenější a více konkurenceschopnější. Zakaria zde uvádí zajímavý příklad zodpovědnosti starých elit. Jako příklad uvádí kasovní filmový trháč Titanik, který se v mnohém rozchází se skutečností, zejména jedna z odlišností je výmluvná. Když se loď ve filmu potápí, pasažéři první třídy se mezi sebou rvou, aby se dostali do malého množství záchranných člunů. Nebýt odhodlání tvrdých námořníků, kteří použijí zbraně, aby udrželi plutokraty na uzdě, nedostaly by se do člunů ženy a děti. Ve skutečnosti to nebyla vůbec pravda. Podle výpovědí pamětníků úzus „dětí a ženy první“ byl ve vyšších třídách dodržován prakticky bez výjimky a to svědčí o odpovědnosti „starých elit“. Statistika to potvrzuje. Z první třídy byly zachráněny všechny děti a ženy s výjimkou pěti ze sto čtyřiceti čtyř, přičemž tři z nich se rozhodly zemřít se svými manžely. Mužů zahynulo sedmdesát. V druhé třídě, rovněž obsazené bohatými lidmi vážených profesí, bylo zachráněno 80% žen. 90% mužů však utonulo. Muži v první třídě tehdy tvořili cosi jako seznam čtyř set nejbohatších lidí světa podobný tomu, jaký dnes sestavuje magazín Forbes. John Jakob Astor považovaný za nejbohatšího člověka v Americe se podle legendy

---

<sup>34</sup> <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=223>

prodral k člunu, posadil do něj svou ženu, sám odmítl si do něj sednout, vystoupil a zamával jí na rozloučenu. Podobně odmítl záchranu i Benjamin Guggenheim a uvolnil své místo nějaké cizí ženě, přičemž ji pouze požádal, aby vyřídila doma: „Řekněte mé ženě, že jsem hrál svou hru čestně až do konce. Žádná žena nesmí zůstat na lodi jen proto, že Ben Guggenheim byl zbabělec.“

Jinými slovy, většina z nejmocnějších mužů světa dodržovala nepsaná pravidla cti dokonce i za cenu vlastního života. Tvůrci filmu měli k pozměňujícím zásahům dobrý důvod, nikdo by jim dnes nevěřil. Američané si dnes nejvíce váží z veřejných institucí: Nejvyššího soudu, armády a Federální banky, protože jsou naprosto nezávislé na tlaku veřejnosti a fungují krajně nedemokraticky.

Velmi důležitou roli hrají v americké společnosti, ale také v celém světě, média. Vysvětlují a interpretují svět publiku a publikum zase světu. Vytvářejí senzace, dramatizují a trivializují zprávy. Nejvíc to platí o televizi a bulvárním tisku, které ovšem ovlivňují novinářskou praxi jako takovou. To nevěstí nic dobrého. Média značně ovlivňují názory většiny lidí, ale také názory nezávislých soudů, což je velmi nebezpečné. Některé informace jimi podané jsou nepravdivé a zkreslují celou záležitost.

V oblasti médií přestal fungovat kodex spravedlnosti, slušnosti, odpovědnosti a morálky, což je výsledkem demokratizace. Na druhé straně Zakaria pozitivně vidí vývoj v Evropě v hranicích Evropské unie a na nedemokratické instituce EU reaguje jejich obhajobou z hlediska jejich nezávislosti a reakceschopnosti. I když některé jeho myšlenky a názory mohou být odmítány či kritizovány, rozhodně poskytují logické argumenty, nad kterým by se případní kritici měli zamyslet.

V závěru knihy Zakaria tvrdí, že méně někdy znamená více. V dnešní politice nepotřebujeme více demokracie, nýbrž méně demokracie. Tím odpovídá na otázku v názvu této práce. „Příliš mnoho demokracie?“ Podle autora budou moderní demokracie čelit novým, obtížným výzvám, budou bojovat s terorismem, přizpůsobovat se globalizaci, zvykat si na stárnoucí společnost a kromě toho budou muset dokázat, že jejich systém je schopen fungovat lépe než funguje dnes. To znamená, že budou muset zvýšit efektivitu demokratického rozhodování, budou muset znovu včlenit ústavní liberalismus do demokratické praxe, přebudovat rozbité politické instituce

a občanská společenství. Ze všeho nejobtížnější možná bude uplatnit požadavek, aby se nositelé nesmírné moci v naší společnosti ujali své odpovědnosti, začali skutečně vést a stanovili normy, které nebudou pouze právní, ale především mravní. Pokud tento požadavek nesplníme, zбудe z demokracie jen prázdná skořápka, a to nikoli jen nedostatečná, nýbrž i potenciálně nebezpečná, protože v sobě ponese erozi svobody, manipulaci svobody a nakonec i rozpad veřejného života. „Na prahu 21. století je naším úkolem vybudovat demokracii, která bude bezpečná pro celý svět.“, to jsou slova, kterými Zakaria končí svou práci.

## 2.7 Jednapadesátý stát

Fareed Zakaria zakončil svou knihu doslovem nazvaným „Jednapadesátý stát“. Zde popisuje budování Iráku v rukou Ameriky. Uvádí, že jen pár dnů po formálním ukončení války spustili světoví vědátoři a političtí mudrci novou písničku: „Skutečně obtížná práce nastává až teď.“ Podle Zakarii v jednom důležitém ohledu je to omyl. Nebude složité, aby Amerika udělala z Iráku přijatelnější režim. Stačí, když v zemi začne fungovat právo a bude nastolen pořádek. Vylepšit tyranii Saddáma Husajna je snadné. Jestliže nová irácká vláda nebude pravidelně zavírat občany do vězení, pobíjet je hromadně bojovými plyny, terorizovat je, obnoví systematický útlak Šítů a Kurdů a nebude ukrajovat ze státních zdrojů obrovské částky pro armádu a tajnou policii, pak bude rozhodně lepší než ta, kterou Iráčané měli posledních třicet let. Amerika však usiluje o něco mnohem podstatnějšího, chce vybudovat trvalou a skutečnou demokracii. Stojí to jistě za úsilí, protože je to příležitost, jak zbavit arabský svět hrůzné diktatury a pomoci rozvoji nového typu arabské politiky. Zakaria tvrdí, že to bude velice obtížné. Vybudovat nový Irák je skutečně největší úkol, do kterého se současná generace Američanů pustila.

Americká armáda dnes dokáže vyhrát válku mnohem snadněji než dříve, ale zavést demokracii, přetvořit politickou kulturu a dosáhnout toho aby lidé mysleli jinak, zůstává stejně složité jako v minulosti. Chce-li Amerika uspět, musí se smířit se skutečností, že má dnes jednapadesátý stát jménem Irák, tvrdí Zakaria. Prezident Georgie W. Bush ml. často říká, že Amerika předá moc Iráčanům tak rychle, jak to jen půjde.

Taková prohlášení jsou samozřejmě politicky zcela na místě, protože Washington nechce vypadat jako okupační mocnost a k postupnému předávání moci dojde. To bude nutit Iráčany, kteří se chtějí ujmout vlády, aby si počínali uvážlivě a za svou práci se také zodpovídali. Amerika by mohla v Iráku uspořádat volby, předat moc a odejít, ale jak již víme, volby nutně k demokracii nevedou. V Iráku by v tomto případě politiku ovládl jiný diktátor a situace by byla stejná jako dříve. Vybudovat pravou demokracii v Iráku se bude týkat několika generací a budoucnost nám teprve přinese odpověď na otázku jestli je možný demokratický režim v Iráku.

Zakariova kniha „Budoucnost svobody“ přináší teorie a myšlenky jak budovat demokracii a jaké problémy odtud vyplývají. Přináší různé teorie a příklady, které v historii i v dnešní době kladně, ale i záporně působí na demokracii a svobodu. Popisuje arabský svět a tvrdí, že problém není v islámu tedy ve víře. Dnešní obrázky z arabského světa dokazují, že islám má velký podíl na teroristických akcích a nepokojích, které zmítají arabským světem. Neříkám, že islám nese celou vinu na tomto problému, ale určitě nějaký podíl zde má a ne malý. Kniha „Budoucnost svobody“ nabízí cestu k pochopení často používaných pojmů jako demokracie, svoboda nebo ústavní liberalismus a vztah mezi těmito pojmy navzájem, stejně jako jejich provázanost s dalšími aspekty v politických systémech jednotlivých států. Nabízí také klíč k racionálnímu pochopení současného světového vývoje, který se zakládá na znalosti historie, mezinárodních vztahů, politologie, logice myšlení a neposlední řadě na racionálním uvažování a analýze.

Zakaria ve své knize opravdu nabízí velmi realistický pohled na demokracii a přináší velmi zajímavé myšlenky a řešení této otázky. „Dnes v politice nepotřebujeme více demokracie, nýbrž méně demokracie“<sup>35</sup>, Fareed Zakaria. Jen budoucnost nám ukáže jestli je možné začlenit arabský svět do demokracie a jestli teorie a myšlenky Faareda Zakarii byly správné.

---

<sup>35</sup> ZAKARIA, F., *Budoucnost svobody*, 2. vyd., Praha: Academia, 2005, s.313

## 3. Svoboda a rizika demokracie

Již Fareed Zakaria v knize „Budoucnost svobody“ srovnává svobodu s demokracií. Popisuje rozdíly mezi nimi, varuje před rozvíjením přílišné demokracie a snižováním svobody.

### 3.1 Svoboda

Pojem „svoboda“ stejně jako pojem „demokracie“ si většina lidí vykládá různými způsoby. Například podle internetové encyklopedie Wikipedia<sup>36</sup> „svoboda“ poukazuje ve velice obecném smyslu na stav volnosti, neomezenosti, nezávislosti, samostatnosti. Znamená také osvobození se vlivu nátlaku nebo moci někoho druhého. Ve zkratce je svoboda možnost působit a činit proti cizí moci, nebo také prosazovat vlastní vůli. Svoboda je možná ve společnosti jen v rámci práva jakožto souhrnu podmínek, za nichž lze libovůli jednoho sloučit s libovůlí druhého podle obecného zákona svobody.<sup>37</sup>

Známý spisovatel a historik Václav Vaško<sup>38</sup>, který svým jednáním a vírou přispěl ke znovunabytí svobody pro náš národ, si představuje svobodu takto: „Pod pojmem svoboda si představuji možnost volit mezi dobrem a zlem, mít možnost dovědět se, co je pravda a co lež, nebát se, že mne někdo hlídá, odposlouchává, neotvírá mou poštu. Svoboda znamená nemít strach z policie, spolehnoutí na nezávislost justice, možnost stěžovat si na úřady, volit svobodně zaměstnání, vychovávat děti a posílat je do škol podle svých představ, znamená také, že mohu svými klíči zamknout nebo otevřít svůj byt a nepustit do něho koho nechci. Nestojím však o bezbřehou svobodu, kdy mohu vůbec všechno, a to bez ohledu na to, že zneužitím svobody,

---

<sup>36</sup> srov. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Svoboda>

<sup>37</sup> <http://cs.wikipedia.org/wiki/Svoboda>

<sup>38</sup> Václav Vaško (\* 1921) vystudoval Vysokou školu obchodní v Bratislavě. V roce 1944 se účastnil povstání na Slovensku. V letech 1944 - 1945 vězněn v nacistických žalářích. 1945 - 1949 pracoval jako attaché československého velvyslanectví v Moskvě. Na nátlak sovětských úřadů byl odvolán z Moskvy. Od své ruské manželky a dcery byl tak odloučen na několik desetiletí. V únoru 1953 zatčen a odsouzen za velezradu k 13 letům odnětí svobody. V květnu 1960 amnestován, do 1968 zaměstnán jako dělník. V roce 1972 byl rehabilitován. Po listopadu 1989 jmenován čestným velvyslancem, vyznamenán prezidentem republiky medailí za zásluhy. Listopadový obrat znamenal svobodu a sjednocení i pro celou jeho rodinu. V současnosti podrobně zpracovává poválečnou historii katolické církve v Československu v knižní řadě „Dům na skále“. Svým jednáním, vírou a utrpením přispěl spolu s mnohými dalšími ke znovunabytí svobody pro náš národ. (<http://vira.cz/rozhovory>).

bez průvodce svobody, myslím odpovědnosti, mohu poškodit dobré jméno bližního, omezit jeho právo na svobodu.<sup>39</sup>

Jak v naší zemi tak i po celém světě se najdou lidé, kteří si pod pojmem svoboda představují „anarchii“ - každý má možnost dělat si co chce. Takto myslící lidé nemají absolutně představu o životě. Bezbřehá svoboda, chaos a nelidské chování by vedlo až k zániku společnosti.

### **3.2 Slabé stránky demokracie**

Jak už bylo řečeno i demokracie a svoboda mají své stinné stránky. Rizika, která plynou ze svobody pro demokracii, byla již zmíněna Fareedem Zakariou v knize „Budoucnost svobody“. Pro připomenutí: Zakaria varuje před riziky svobody, které vedou ve svobodných volbách k diktatuře a omezování lidských práv a svobod. Mezi další rizika, která oslabují demokracii, patří kapitálové trhy, byznys, nevládní organizace, deficit moci, rovnováha mezi autoritami, lobbisté, kteří pozvolně a nenápadně oslabují demokracii a ubírají moc autoritám státu. Zakaria mezi hlavní problémy a rizika demokracie řadí úpadek občanské angažovanosti, úpadek afektivní důvěry a nedůvěry v politické instituce a v samotné politiky. Tyto problémy představují rizika pro demokracii v tom smyslu, že mohou vést k nastolení nedemokratického režimu zvoleného právě ve svobodných volbách, který by vedl k potlačování základních práv a svobod občanů. Jen v demokracii jsou lidé svobodní a právě díky svobodě „demokracie“ vznikla. Dobrá demokracie však může fungovat jen za předpokladu důvěry občanů k politickým institucím, občanů mezi sebou, ale také politiků k občanům. Z tohoto vyplývá, že demokracie a svoboda jsou vzájemně propojeny a jsou založeny jedna na druhé.

---

<sup>39</sup> <http://vira.cz/rozhovory>

### 3.3 Média – hrozba pro demokracii

Problémem „svoboda kontra demokracie“ se z českých politologů zabýval Jiří Pehe, který tvrdí, že jedním z rizik demokracie jsou média. Ve svém článku pojmenovaném „Média jako nebezpečí pro demokracii (média jako hrozba)“<sup>40</sup> uvádí, jak se média mění ze sdělovacích prostředků v obchodní korporace. Závažnou hrozbou pro demokracii je dvojí tvář médií, tvrdí Pehe. Podle něj se média na jedné straně pokoušejí fungovat jako hlídací pes demokracie tím, že kriticky reflektují politiku a nabízejí pluralitu názorů, ale na druhé straně se stávají stále ve větší míře nositeli konformity a pokleslého vkusu zábavy či infotainmentem. Charakter veřejné diskuse se postupně mění. V době nadvlády tištěných médií byla tato diskuse mnohem strukturovanější a přispívala k utváření demokratické veřejnosti. Racionální diskurs ve veřejném prostoru je nezbytný pro správné fungování demokracie, je definičním znakem veřejnosti. Pod vlivem moderních médií však mizí veřejný prostor, který byl dříve více doménou občanské společnosti, a právě tím také mizí veřejnost, která byla protiváhou politické moci.

Jiří Pehe ve svém článku dále tvrdí, že televize zcela změnila způsob, jakým se k nám dostávají zprávy. Důležité je drama, aktuálnost, vizuální stránka. Čím dál více jsme zaplavováni informacemi, které samy o sobě bez potřebného kontextu nemají valnou hodnotu. Klasické formy racionálního diskursu ve veřejném prostoru jsou těmito novými formami novinářství vytlačovány. Pehe uvádí, že tištěná média se nakonec musela nadvládě elektronických médií přizpůsobit, takže i v nich nastal ústup od poučené analýzy, zasvěcených komentářů a klasických reportáží směrem k jakési době televizních klipů. Snaha soutěžit s elektronickými médii na trhu vedla i k vulgarizaci mnoha tištěných médií.

Rychlost, s jakou současná média dokáží reagovat na nejrůznější události, má závažný důsledek na politické rozhodování. Ještě před tím, než politik či politická strana mohou učinit závažné rozhodnutí, ví přibližně jaké to bude mít dopady, což má pochopitelně závažné důsledky na fungování politiky. Politický populismus neustále sílí, protože politici se snaží činit taková rozhodnutí, která jim zaručí

---

<sup>40</sup>srov. <http://www.pehe.cz/zapisnik/2005/clanek.2005-12-12.3282881981?p=2>



znovuzvolení a oblibu veřejnosti. Pehe tvrdí, že rapidně ubývá odpovědného politického vůdcovství a dnešní Evropa nemá téměř žádné politické vůdce, kteří by byli ochotni riskovat a ručit za svá rozhodnutí. Ústup od vůdcovství a odpovědné politiky je způsoben i tím, že v dnešní době nadvlády obrazového zpravodajství a s jeho důrazem na stručnost a údernost, ubývá možnosti potenciálně nepopulární rozhodnutí vysvětlit. V době, kdy převažovala tištěná média, měl politik poměrně dost času i prostoru, aby svá rozhodnutí obhájil. Měl čas veřejnost přesvědčovat. Nezáleželo také příliš na tom, zda je mediální typ, nebo zda umí před kamerou lépe argumentovat než jeho soupeř. Schopnost být úspěšný před kamerou vůbec nic nevypovídá o skutečném obsahu politiky. Jiří Pehe dále uvádí, že političtí vůdci byli nahrazeni hlasem lidu, buď v podobě anonymního veřejného mínění nebo v podobě nejrůznějších postav masové kultury. V roli politických autorit vystřídali politiky estrádní umělci, baviči nebo moderátoři pokleslých diskusních pořadů, které jsou zcela v zajetí sledovanosti a jejichž metodou práce není racionální analýza, ale emoce a pocity.

Aby byly věci komplikovanější, média si už dávno přestala hrát na nestranné pozorovatele. Nejkřiklavějším výstřelkem tohoto trendu je tendence se zabývat samy sebou např. různými reality show, které se stávají hlavními zprávami dne a to i v tištěných médiích, která na elektronických médiích parazitují v honbě za ziskem. To úzce souvisí s postupným chátráním veřejného prostoru coby domény občanské veřejnosti, jejímž byla média kdysi hlavním hlasem ve snaze kontrolovat politickou sféru. Role se téměř úplně převrátily. Média už dávno nejsou primárním zástupcem občanské veřejnosti, ale naopak pojem veřejnost v podobě pomyslného „vox-populi“, se stal nástrojem médií, tvrdí Jiří Pehe.

Moderní média se na jedné straně permanentně ohánějí tím, že údajně zastupují veřejnost, ale přitom to, co si dnes veřejnosti myslí, samy do velké míry určují. Tím se naskýtá obrovské pole působnosti jak s pomocí tzv. hlasu veřejnosti vyvíjet tlak na politiky a přitom zpětně ovlivňovat veřejnost. Podle Jiřího Pehe pokusení ovlivňovat a někdy i přímo manipulovat je přímo úměrné tomu, jak roste moc toho typu masových médií, v nichž může náladu veřejnosti vůči tomu či onomu politikovi změnit jen jediný nepříznivý obraz nebo věta vytržená z kontextu. Problém je tedy v tom, že v mediálních koncernech dochází stále ve větší míře k propojení politických, ekonomických a mediálních zájmů, což vyžaduje obrovské finanční prostředky a často také politické

krytí. Právě média často přímo utvářejí politickou agendu. Veřejný prostor je tak v moderních demokraciích přeplněn virtuálními tématy, zatímco skutečně vážná témata zůstávají často stranou a to je pro demokracii vážný problém. Z tohoto rámce se částečně vymykají jen média veřejné služby, ale i ta musí soutěžit o diváky a proto se také stávají obětí rafinovaných snah politiků nejrůznějšími způsoby je kontrolovat.

Pehe varuje před médii jako hrozbou pro demokracii slovy: „S tím, jak dochází k prorůstání ekonomické politické a mediální moci, a s tím, jak média ztrácí svou nestrannou reflexivnost na úkor přímé angažovanosti ve společenském dění, ocitá se demokracie, tak jak jsme ji znali, v nebezpečí. V lepším případě toto vše vyústí do závažných změn fungování demokracie, které ale neomezí svobodu.“<sup>41</sup>

### 3.4 Výchova k demokracii

K tomu, aby bylo možné demokracii v budoucnu nadále rozvíjet a co nejvíce zmírnit rizika ohrožující demokracii, je velmi důležitá výchova k demokratickému životu. Ve velké míře k tomu také přispívá „sociální pedagogika“, která se na této výchově podílí. Spektrum zájmu sociální pedagogiky je mimořádně široké. Na jedné straně se dotýká patologických problémů sociálního chování včetně cílené pomoci marginálním skupinám, opačná část pomyslné škály jejího zaměření přechází do snah o pozitivní ovlivňování volného času všech věkových skupin.<sup>42</sup>

Sociální pedagog Blahoslav Kraus v knize „Rómové a sociální pedagogika“<sup>43</sup> v kapitole nazvané „Sociální pedagogika a její význam na prahu nového století“ uvádí, že pojem „sociální pedagogika“ vyjadřuje spojení celé oblasti a problematiky výchovy s oblastí a problematikou fungování společnosti. Tedy hledání způsobů, jak ovlivňovat ostatní, zejména děti a mládež, aby chtěla a aby byla schopna a připravena porozumět, vyrovnávat se a řešit životní situace a problémy své i druhých i celé společnosti pro dobro své, druhých i celé společnosti. Kraus dále uvádí, že „sociální pedagogika“

---

<sup>41</sup> <http://www.pehe.cz/zapisnik/2005/clanek.2005-12-12.3282881981?p=2>

<sup>42</sup> srov. NĚMEC, J., Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času, 123. publikace, Brno: Paido, 2002, s.7

<sup>43</sup> srov. BALVÍN, J., TANCOŠ, J., a kolektiv, Rómové a sociální pedagogika, Ústí nad Labem: Hnutí R, 2001, s.76

se zaměřuje především na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života dané společnosti. Právě v těchto oblastech ve velké míře přispívá „sociální pedagogika“ k výchově k demokratickému způsobu života.

Autoři knihy „Výchova k demokracii v transformující se společnosti“<sup>44</sup> popisují výuku demokratických hodnot, kterou rozdělili do tří vizí dobrých občanů: osobně zodpovědný občan, zúčastněné občanství a občanství orientované na spravedlnost.

### **Osobně zodpovědný občan**

Osobně zodpovědný občan jedná ve společnosti zodpovědně, např. sbírá odpadky, daruje krev, recykluje odpady, účastní se dobrovolnických akcí a nezadlužuje se. Osobně zodpovědný občan pracuje a platí daně, zachovává zákony a pomáhá lidem v nouzi během krize jako je sněhová bouře či potopa. Takovýto občan se podílí na shánění potravin a oděvů, když je o to požádán, dobrovolně pomáhá v domově důchodců či v chudinské kuchyni. Může věnovat svůj čas nebo peníze na charitativní účely.

### **Zúčastněný (angažovaný) občan**

Jiní pedagogové se domnívají, že dobří občané jsou ti, kteří se aktivně účastní občanských záležitostí a společenského života dané společnosti. Tento typ občana nazýváme zúčastněným občanem. Vzdělávací programy, které jsou koncipovány k podpoře rozvoje zúčastněného občanství, se zaměřují na výuku studentů v otázkách např. jak vláda a další instituce (např. společenské organizace, církve) fungují, dále na důležitost plánování a účasti na pomoci potřebným, nebo např. na pokusy o řízení školní politiky. Zatímco osobně odpovědný občan by bezdomovcům donesl plechovky s jídlem, zúčastněný občan by zorganizoval sbírku potravin.

---

<sup>44</sup> DOPITA, M., HRACHOVCOVÁ, M., Výchova k demokracii v transformující se společnosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s.85-93

## Občan orientovaný na spravedlnost

Třetí obraz dobrého občana je podle autorů knihy pravděpodobně ten nejméně užívaný. Občané orientující se na spravedlnost kriticky hodnotí sociální politické a ekonomické struktury a objevují obecné strategie jak měnit a protestovat proti nespravedlnosti, a pokud je to možné, nalézt kořeny příčin problému. Vzdělávací programy, které kladou důrazy na sociální změny usilující o to, aby studenti byli připravováni k zlepšování společnosti kritickou analýzou a řešením sociálních problémů a nespravedlnosti. Tyto programy méně zdůrazňují potřebu charity a dobrovolnictví a více se věnují sociálním hnutím a způsobům, jak provést systémovou změnu.

Autoři knihy „Výchova k demokracii v transformující se společnosti“<sup>45</sup> tvrdí, že pokud programové cíle a praktiky usilují o rozvoj různých typů občanů a přitom preferují různé vize demokracie, pak tvůrci programů, pedagogičtí a výzkumní pracovníci a sponzoři by měli být informovaní a zohledňovat tyto rozdíly ve své práci.

Koncepce demokratických hodnot, občanství a idea toho, co vlastně dobrý občan dělá, stále přetrvává v tomto úzkém pojetí. Autoři dále uvádí, že zastánci zúčastněného občanství požadují, aby studenti byli vycvičeni jak v přesných, tak v jasných výzvách, jež jsou specifické pro demokratickou společnost. Umístění sociální spravedlnosti do centra zájmu, jiní pedagogové a teoretikové podtrhují význam kritického úsudku a osvoboditelské pedagogiky jako nezbytné pro demokratické vzdělání. Dle tohoto hlediska, občané nepotřebují jen dovednosti spojené se zúčastněností, ale také ty, které jsou zapotřebí ke kritickému posouzení a jednání v klíčových případech sociálních problémů a nespravedlností. Rozvíjení angažovanosti pro občanskou zúčastněnost a sociální spravedlnost stejně jako podpora schopností k naplnění těchto závazků podpoří rozvoj demokratičtější společnosti.

---

<sup>45</sup> DOPITA, M., HRACHOVCOVÁ, M., Výchova k demokracii v transformující se společnosti, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s.85-93

Spoluautor knihy „Výchova k demokracii, konstitucionalismu a občanství“<sup>46</sup> John J. Patrick, popisuje výchovu k demokracii zase takto: „Lid je zdrojem veškeré státní moci, jestliže však má být nastolena vláda lidí – občanů, pak musí existovat forma vzdělávání, která je na tento úkol připraví, musí se naučit principům a zásadám demokratického občanství“, což jsou opravdu základy demokracie. Autor článku dále uvádí, že jestliže se tomu tak nestane, demokracie se zhroutí, protože demokratické instituce nemohou pracovat bez podpory občanů, kteří se řídí principy demokracie a ctí je. Stejně tak i ústava bez této souvislosti ztrácí svůj smysl. Lidé se sice rodí svobodní, ale nerodí se vybaveni poznatky a dovednostmi, které by jim pomáhaly jejich svobodné a zodpovědné občanství naplňovat. Uvedené schopnosti se vyvíjí až během občanského života. Na tomto úkolu se ve velké míře podílí „sociální pedagogika“, která vede k výchově k demokratickému způsobu života. Cílem občanské výchovy je otevřít cestu k pochopení principů demokracie a uvést je do povědomí společnosti. Cílem pak je výchova občana, který je schopen života v občanské společnosti, a proto obsahem musí být principy demokracie, podstata ústavnosti, charakteristika vlády a práva a povinnosti občanů. Hlavním úkolem výchovy k demokracii je, aby si budoucí občané osvojili takové vlastnosti, jako sebekázeň, tolerance, pochopení, upřímnost, soucit a samozřejmě respekt k důstojnosti druhých. Tyto vlastnosti občanů jsou základem demokracie. Právě v dnešní společnosti se tyto vlastnosti vytrácejí a tím demokracie upadá. Měli bychom proto co nejvíce prezentovat tuto výchovu k demokracii, nebo se tyto důležité vlastnosti úplně vytratí, a budoucnost demokracie bude ohrožena.

---

<sup>46</sup> Výchova k demokracii, konstitucionalismu a občanství, Praha: Nakladatelství Univerzity Palackého ve spolupráci s katedrou občanské výchovy Pedagogické fakulty UP Olomouc, Pedagogickou fakultou UK Praha, Pedagogickou fakultou Univerzity Iowa USA a Informační službou Spojených států při Velvyslanectví USA v Praze, s.19

## Závěr

V posledních desetiletí se objevuje spousta názorů známých politiků a politologů na vývoj demokracie. Vznikají různé teorie, návrhy a doporučení k eliminaci jejich nedostatků a problémů. Někteří politologové se s názory shodují a někteří zase preferují jiné představy o demokracii. Většina se však s demokracií ztotožňuje a jejich názory se odlišují jen v různém pojetí demokracie. Jen budoucnost nám ukáže, které pojetí demokracie je pro lidstvo to správné. Kniha „Budoucnost svobody“ od nejznámějšího amerického neokonzervativního politologa a žurnalisty Fareeda Zakarii nám může hodně napomoc v úvahách o přednostech a nedostatcích demokracie. Kritizuje demokracii ve jménu svobody a prosperity. Dále analyzuje potíže s demokracií ve státech třetího světa a důsledky demokratizace všech sfér života ve Spojených státech. Dokazuje, že demokracie není vstupní branou k prosperitě a svobodě. Zastává názor, že potřebujeme ne více, ale méně demokracie. Tímto odpovídá na základní otázku této práce.

Můj názor je, že nepotřebujeme více ani méně demokracie, ale jak už bylo v této práci uvedeno, potřebujeme dobré zákony a jejich přísné dodržování. Jak všemi občany tak i všemi mocenskými orgány, organizacemi a především politiky. Aby se demokracie v budoucím světě udržela a mohla se i nadále rozvíjet, záleží především na demokratické výchově, která může přispět k lepší společnosti a tím i k lepší demokracii. Tím myslím výchovu k mravnímu životu, sebekázi, toleranci, pochopení, upřímnosti, soucitu, respektu k důstojnosti druhých a hlavně k odpovědnosti za své jednání. Všechny tyto hodnoty a vlastnosti v dnešní době mizí a společnost se obdivuje jen globálnímu modernímu vývoji. Myslím si, že do budoucna je právě tento stav největší hrozbou demokracie.

Nejde však o hrozbu jedinou. Další důležitou otázkou je, zda je v islámských zemích (a v zemích třetího světa) vůbec možné budovat demokracii a svobodný způsob života: jestli je možné soužití demokracie a islámu. V poslední době převládají ve světě názory, že islám je spojen s terorismem. Vzhledem k neustálým teroristickým útokům islámských fundamentalistů proti západnímu světu se tento názor v lidech stále

upevňuje. Zakaria tvrdí, že samotný islám není příčinou těchto útoků, ale za vše mohou sami lidé. Částečně s tímto názorem souhlasím, ale nevěřím, že islám neradikalizuje masy lidí. Neprošel totiž (jako křesťanství) reformací, nepřizpůsobil se „modernímu“ měnícímu světu. Lze však tuto reformu očekávat? Nevím, spíše o tom pochybuji. Navíc by tato reforma trvala několik generací a především představitelé islámu by museli být tomuto kroku nakloněni.

Demokracie i přes své veškeré nedostatky představuje pro lidstvo velkou naději a před námi stojí úkol, jak ji zabezpečit a posílit.

## Resumé

Cílem této bakalářské práce byla analýza demokracie a svobody. Snažil jsem se zjistit informace o demokracii, vymezit základní pojmy, druhy, znaky, charakteristiky, přívlastky demokracie a odpovědět na otázku zda je či není příliš mnoho demokracie.

Východiskem této práce byla analýza knihy „Budoucnost svobody“ od známého neokonzervativního politologa a žurnalisty Fareeda Zakarii. Kritizuje demokracii ve jménu svobody a prosperity. V této knize analyzuje potíže s demokracií ve státech třetího světa a důsledky demokratizace všech sfér života ve Spojených státech. Dokazuje, že demokracie není vstupní branou k prosperitě a svobodě. Zakaria tvrdí, že potřebujeme ne více, ale méně demokracie. Zastávám názor, že nepotřebujeme více ani méně demokracie, ale jak už bylo v této práci uvedeno, potřebujeme dobré zákony a jejich přísné dodržování. Jak všemi občany tak i všemi mocenskými orgány, organizacemi a především politiky. Aby se demokracie v budoucím světě udržela a mohla se i nadále rozvíjet, záleží především na demokratické výchově, která může přispět k lepší společnosti a tím i k lepší demokracii.

V poslední kapitole jsem naznačil jak může sociální pedagogika přispět k chápání demokracie, demokratických hodnot a ideálů formou výchovy k demokratickému životu ve společnosti.



## **Anotace**

### Příliš mnoho demokracie?

Bakalářská práce se zabývá analýzou demokracie a svobody v dnešním světě. Vymezuje základní pojmy, druhy, znaky, charakteristiky a přívlastky demokracie. Východiskem této práce byla analýza knihy „Budoucnost svobody“ od neokonzervativního politologa Fareeda Zakarii, který kritizuje přílišnou demokracii. Závěrečná část práce upozorňuje na možné nedostatky a rizika demokracie. Dále naznačuje jak může sociální pedagogika přispívat k chápání demokracie a k výchově demokratického způsobu života ve společnosti.

## **Klíčová slova**

Demokracie, příliš mnoho demokracie, výchova k demokracii, svoboda, budoucnost svobody, rizika, hrozby, nedostatky, média, Islám.

## **Annotation**

### Too much democracy?

The bachelor's work concerns analysis of democracy and freedom in the contemporary world. Defines basic terms, types, features, characteristic, and attributes of democracy. Basis of this work was analysis of the book "Future of freedom" from neo-conservative polimetrician Fareed Zakaria criticising too much democracy. Summary of the work draws our attention to possible disadvantages and risks of democracy. Further it indicates how can social education contribute to understanding of democracy and to education of democratic form of life in society.

## **Key words**

Democracy, too much democracy, education to democracy, freedom, future of freedom, risks, threads, disadvantages, media, Islam.

## Seznam použité literatury

1. BALVÍN, J., TANCOŠ, J. a kol. *Rómové a sociální pedagogika*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 2001, 196 s. ISBN 80-90246.
2. DAHL, R. *Demokracii: průvodce pro občany*. [Prel. Foltýn, J.] 1.vyd. Praha: Portál, 2001, 192 s. ISBN 80-7178-422-2.
3. DOPITA, M., HRACHOVCOVÁ, M. *Výchova k demokracii v transformující se společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, 184 s. ISBN 80-244-0306-4.
4. HLOUŠEK, V., KOPEČEK, L. *Demokracie: Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. 1. vyd. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, 2003, 380 s. ISBN 80-210 3195-6.
5. NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. 123. publikace, Brno: Paido, 2002, 119 s. ISBN 80-7315-012-3.
6. ZAKARIA, F. *Budoucnost svobody*. 2. vyd. Praha: Academia, 2005, 363 s. ISBN 80-200-11285-0.
7. *Výchova k demokracii, konstitucionalismu a občanství*. Praha: Nakladatelství Univerzity Palackého ve spolupráci s katedrou občanské výchovy Pedagogické fakulty UP Olomouc, Pedagogickou fakultou UK Praha, Pedagogickou fakultou Univerzity Iowa USA a Informační službou Spojených států při Velvyslanectví USA v Praze, 152 s. ISBN 80-7067-964-6.
8. <http://citaty.kukulich.net/temata/demokracie>
9. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Demokracie>
10. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Svoboda>
11. <http://vira.cz/rozhovory>
12. <http://www.blisty.cz/2005/5/6/art23240.html>

13. <http://www.cespr.com/clane.php?ID=223>
14. <http://www.pehe.cz/clanky/2003-02-13-hospodarky.htm?p=2>
15. <http://www.pehe.cz/zapisnik/2005-12-12.328281981?p=2>